

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Viisi Keskustelua Muutoksesta- ohjelma tutkintavangin kokemana

Pakkala, Reija

2013 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Viisi Keskustelua Muutoksesta- ohjelma tutkintavangin kokemana

Pakkala Reija
Sosionomi
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2013

Pakkala Reija

Viisi Keskustelua Muutoksesta - ohjelma tutkintavangin kokemana

Vuosi 2013 Sivumäärä 56

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Viisi Keskustelua Muutoksesta- ohjelmaa tutkintavangin näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, minkä vuoksi tutkintavanki hakeutuu toimintaohjelmaan tutkintavankeusaikana ja onko tutkintavankeusaika otollista aikaa ohjelmatoiminnalle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös saada selville, miten ohjelman tutkintavankeusaikana suorittaneet ovat kokeneet hyötyneensä ohjelmasta.

Tutkintavankeus poikkeaa monin tavoin varsinaisesta vankeusajasta. Tutkintavankeus on yksi pakkokeinoista, joka kuitenkin unohdetaan usein, kun tehdään tutkielmia vangeista ja vankiloista. Tutkintavankien kokemuksia koskevia tutkimuksia ei juurikaan ole saatavilla, joten opinnäytetyön tarkoituksena oli esitellä aiheeseen liittyvä näkökulma. Yksi Rikosseuraamuslaitoksen arvoista on uskoa ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Rikosseuraamuslaitos onkin viime vuosina keskittynyt entistä enemmän kuntouttaviin ja elämänhallintaan tukeviin ohjelmiin, jonka vuoksi ohjelmatoimintaa pyritti suuntaamaan myös tutkintavangeille.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin haastattelemalla. Haastattelumenetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelua. Haastattelut on tallennettu, liitetty ja sille on suoritettu sisällön analyysi. Haastattelujen perusteella toimintaohjelma on lunastanut paikkansa tutkintavankilassa. Motivaatiot ohjelmaan hakeutumiselle ovat erilaisia, mutta haastateltavat kokivat hyötyneensä ohjelmatoiminnasta monella tavalla.

Asiasanat: tutkintavanki, motivaatio, toimintaohjelma

Pakkala Reija

Fife discussions of change - the program from the remand prisoners point of view.

Year	2013	Pages	56
------	------	-------	----

The aim of this thesis is to despatch the five discussions of change from the remand prisoners point of view. The goal was to find out, how come the remand prisoner seeks out to the program during the pre-trial detention time and if the pre-trial detention time is acceptable time for the program. This thesis also tries to find out how the remand prisoners who took part in the program during their pre-trial detention time have experienced the benefits of this program.

Pre-trial detention time differs from normal prison time in many ways. It's one of the constraints, which is often forgotten when doing researches about prisoners and prisons. Researches about remand prisoners experiences are hard to come by, so the aim of this thesis is to present a new point of view considering the subject. One of the main values of the criminal sanctions agency is the belief of change and growth as a person can do. The criminal sanctions agency has concentrated on programs focusing on rehabilitation and taking control of ones life during the last few years. Therefore the programs have also been directed to remand prisoners.

Thesis is a qualitative research, which material was gathered doing interviews. The interview method was a halfconstructed theme-based interview. All the interviews have been recorded, transcribed and analysed. According to the interviews, the program has took its place at remand prison. The motivations to get into the program were different, but all the interviewees felt like they benefited from the program in various ways.

Keywords: remand prison, motivation, program

Sisällys

1	Johdanto.....	7
	1.1 Vankeinhoito	9
	1.2 Kuntoutus.....	10
2	Tutkintavankeus.....	12
	2.1 Tutkintavankeuslaki.....	12
	2.2 Tutkintavanki	13
	2.3 Tutkintavankien määrä.....	14
3	Vantaan vankila	15
4	Motivaatio	16
	4.1 Mitä motivaatio on	18
	4.2 Motivaatioon vaikuttaminen	19
	4.3 Muutosprosessin vaiheet	20
	4.3.1 Esiharkintavaihe	21
	4.3.2 Harkintavaihe	21
	4.3.3 Valmisteluvaihe	21
	4.3.4 Toimintavaihe	22
	4.3.5 Ylläpitovaihe ja pysyvä muutos	22
	4.3.6 Retkahdus.....	22
5	Motivoiva haastattelu	23
	5.1 Motivoivan haastattelun periaatteet	24
	5.1.1 Ilmaise empatiaa	24
	5.1.2 Laajenna ristiriitaa	25
	5.1.3 Tutki ja myötäile vastarintaa.....	25
	5.1.4 Itseluottamuksen tukeminen	26
	5.2 Motivoivan haastattelun menetelmät	27
	5.3 Työntekijän merkitys	27
6	Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma.....	28
7	Tutkimusongelmat ja tavoitteet.....	30
	7.1 Aineiston keruu ja käyttämäni menetelmät	30
	7.2 Eettisyys	33
	7.3 Luotettavuus	33
	7.4 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheesta	34
8	Tulosten esittely	34
	8.1 Hakeutuminen ohjelmaan.....	35
	8.2 Ohjelmatoiminta tutkintavankeusaikana	36
	8.3 Ohjelmasta saavutettu hyöty.....	39
	8.4 Johtopäätökset	41

9	Oman oppimisen arviointi	43
	Lähteet	45

1 Johdanto

Yksi Rikosseuraamuslaitoksen arvoista on uskoa ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Tähän arvoon sitoutuminen tarkoittaa, että täytäntöönpanot pyritään toteuttamaan siten, että niiden avulla päästään tähän tavoitteeseen siten, että ihminen pystyisi jatkamaan elämänsä ilman rikoksia. Oikeusministeriön linjauksen mukaisesti tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että täytäntöönpanojen on keskityttävä jatkossa entistä paremmin seuraamusten sisällön ja vaikuttavuuden kehittämiseen. Rikosseuraamuslaitoksen on siis keskityttävä entistä enemmän kuntouttaviin ja elämänhallintaa tukeviin ohjelmiin. (Rikosseuraamuslaitos 2011.) Vuosille 2012-2016 tehty rikosseuraamusalan päihdestrategia painottaa puolestaan motivoinnin tärkeyttä (Rikosseuraamuslaitos 2012b). Lisäksi oikeusministeriö on vuonna 2010 suositellut, että tutkintavankiloissa panostettaisiin ohjelmatoimintaan aiempaa enemmän (Oikeusministeriö 2010: 13).

Tämä opinnäytetyö tuo kuuluviin viiden henkilön äänen, jotka ovat suorittaneet Viisi keskustelua muutoksesta (VKM) - ohjelman ollessaan tutkintavankeina Vantaan vankilassa. Opinnäytetyöni tuo esiin heidän näkemyksensä ja kokemuksensa tutkintavankeusaikaisesta ohjelmatoiminnasta. Tutkintavankeusaika poikkeaa monella tavalla jo tuomion saaneen vankeusajasta, joten opinnäytetyössäni tahdon selvittää, onko tutkintavankeusaika otollista aikaa VKM:n kaltaiselle ohjelmalle. Tahdoin myös tietää, mihin tutkintavangit ovat VKM - ohjelmaan hakeutuessaan tahtoneet apua ja ovatko he kokeneet, että ovat saaneet sen avun mitä lähtivät hakemaan. Rekrytointi ohjelmatoimintaan koetaan joskus vaivalloiseksi, joten tavoitteenani on selvittää myös, mistä VKM:n suorittaneet tutkintavangit ovat ohjelmasta kuulleet ja mikä motivoi heitä hakeutumaan tähän toimintaohjelmaan.

Kiinnostukseni tutkintavankilassa tehtävää ohjelmatyötä kohtaan heräsi muutama vuosi sitten, kun suoritin viimeisen työharjoitteluni Vantaan vankilassa. Huomasin tuolloin, että hyvin usein tutkimukset ja opinnäytetyöt kohdistuvat vankeusvankeihin tai heille suunnattuun ohjelmatoimintaan. Toivon, että opinnäytetyöni tuo osaltaan tutkintavankeutta hieman tutummaksi ja saa kuuluviin myös tutkintavankien kokemukset, sillä liian usein heidän äänensä jää kuulematta. Keskityn opinnäytetyössäni nimenomaan vankilassa tutkintavankeutensa suorittaneisiin henkilöihin.

Aineistokeruu on toteutettu puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmin. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys on tutkintavankeus, tutkintavanki, motivaatio ja motivointi. Tämän lisäksi opinnäytetyössäni kerron yleisellä tasolla tutkintavankeudesta ja siihen liittyvästä laista. En paneudu opinnäytetyössäni rikollisuuden syihin tai haastateltavieni rikoksiin kuin korkeintaan pintaraapaisuna, sillä koen, ettei sen merkitys nostaisi tutkimukseni arvoa. Ta-

voitteenani on saada tutkintavangin ääni kuuluviin ja tuottaa uutta tietoa siitä miten he kokevat tutkintavankeuden aikaisen ohjelmatoiminnan.

Koen opinnäytetyöni monella tavalla ajankohtaiseksi ja tärkeäksi niin rikosseuraamusalan tämänhetkisten strategioiden kuin linjauksien vuoksi. Mutta myös sen vuoksi, että tutkintavankien määrä on viime vuosina ollut taas runsaassa kasvussa. Heidän kanssaan tehtävään työhön tullaan käyttämään näin ollen entistä enemmän rikosseuraamusalan resursseja, vaikka henkilökunnan henkilötyövuosia ei tulla lisäämään samaa tahtia. On siis mielestäni tärkeää, että toimintaohjelmat pyritäisiin suuntaamaan mahdollisimman oikein. Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen, mutta se tuo esiin dialogisesti myös asiakkaan näkökulman omasta täytännönpanostaan.

2 Rikollisuus ja siihen vaikuttaminen

Rikoksia on tehty kautta aikain ja keinot rikosten selvittämiseksi ja niiden vähentämiseksi ovat vaihdelleet kunkin aikakauden vallitsevien käsitysten mukaan. Itse rikoksena pidetään sellaista tarkoituksellista tekoa, joka on laissa määritelty rangaistavaksi ja johon valtiolla on näin ollen rankaisuoikeus. (Laine 2007: 31,38.) Rikollisuutta on pyritty selittämään monin eri keinoin, mutta yhtään yksiselitteistä vastausta ei kuitenkaan ole olemassa siihen, miksi rikoksia tehdään ja mitä voidaan tehdä, että rikollisuus saataisiin lopulta kitkettyä kokonaan pois.

2.1 Vankeinhoito

Yhtenä rikollisuuden poiskittämisen vaihtoehtona on nähty rikollisten "lakaiseminen" pois kaduilta ja tähän tarkoitusta varten oivallinen ratkaisu ovat olleet vankilat. Erilaisia tyrmiä ja linnoja on ollut vuosituhsia, mutta itse vankila on kohtalaisen uusi keksintö. Vankilana voidaan nähdä rakennus, minkä ainoana fokuksena on toimia pelkästään rikollisten säilöntäpaikkana. Näin ollen määrittelystä suljetaan pois erilaisten vankityrmien, sekä erillisten tyrmien käsitteet. Aikaisemmin vankiloihin voitiin yhteiskunnasta eristää toki muitakin kuin rikollisia, mutta 1800-luvulle tultaessa vankila alettiin jossain määrin nähdä myös mahdollisuutena puuttua uusintarikollisuuteen. Tuolloin elettiin niin sanottua parantamisen aikakautta ja näin ollen uskottiin, että parantamalla vanki voidaan parantaa myös yhteiskunta ja tehdä siitä rikokseton. (Laine 2007: 302.) Kuten tiedämme, ihan näin hyvin ei kuitenkaan käynyt, mutta tämä ei ole voinut olla vaikuttamatta siihen kuntoutusajatteluun, mikä yhteiskunnassa nykyaikana vallitsee.

Rikoksentekejiä on pyritty muuttamaan lukuisilla keinoilla. Keinoina on koitettu muun muassa rankkaa työntekoa, fyysistä kuritusta, kuin eristämistäkin. (Laine 2007: 303.) Tutkimuksilla ei ole kuitenkaan voitu osoittaa, että mikään edellä mainituista rangaistustyypeistä olisi kyennyt vähentämään rikollisuutta merkittävästi (Bonta 2002: 52). Tultaessa lähemmäksi nykypäivää, on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota rikoksiin syyllistyneen yksilöllisiin tarpeisiin, sekä kuntoutukseen. Lisäksi uudistukset kiinnittivät huomion myös tutkintavankien asemaan aiempaa paremmin. Suomessa tämä näkyi vuoden 1975 uuden rangaistusten täytäntöönpanolainsäädännön käyttöönottona. (Myhrberg 2007: 10-12.) Yleisemmin tämä uudistus tunnetaan niin kutsuttuna RTA-pakettina, eli asetuksena rangaistuksen täytäntöönpanosta. (Pajujoja 1986: 48.) Uudistukset näkyivät niin vankien olojen, kuin oikeuksienkin paranemisenä, kuin laitosuudistuksina. Uudistuksen myötä kuritushuonerangaistus poistettiin käytöstä kokonaan. Vankilan henkilökunnalle uudistukset jäivät kuitenkin osin vielä melko pimentoon, sillä heille tämän kaltainen uudistus ei heti tuntunut mielekkäältä. Useilla vankiloilla oli tuohon aikaan omia normeja ja kirjoittamattomia sääntöjä, joista luopuminen saattoi toisista

tuntua hankalalta. Uudistuksen myötä vankiluku kasvoi hetkellisesti, joka varmasti osaltaan hämmensi henkilökuntaa. (Laitinen 2002: 304-305.)

Vankeinhoidon piirissä uudistuksia on viime vuosina koettu useampia. Mainittakoon näistä vuoden 2006 vankeuslain kokonaisuudistuksessa (Myhrberg 2007: 10-12), sekä tammikuussa 2010 tapahtunut kriminaalihuoltolaitoksen ja vankeinhoitolaitoksen yhdistyminen yhteiseksi organisaatioksi, rikosseuraamuslaitokseksi (Rikosseuraamuslaitos 2009).

2.2 Kuntoutus

Rangaistukset, kuten vankeusrangaistus, eivät tutkijoiden mukaan toimi vangeille pelotteena, joten pelkkä vankeusrangaistus, ilman kuntoutusta ei tutkimusten mukaan vähennä uusintarikollisuutta (McGuire 2003: 82). Tästä syystä myös muualla kuin Suomessa on paneuduttu rikollisuuteen ja toimintaan, jolla sitä saataisiin vähennettyä. Tutkimuksia on tehty ympäri maailmaa jo 1960-luvun puolivälistä lähtien. Lähes poikkeuksetta 1980-luvun puoliväliin saakka tultiin siihen tulokseen, ettei asialle ole tehtävissä juuri mitään. Tuosta ajasta käytetäänkin yleisesti tästä syystä ilmausta "almost nothing works". Kuntoutusmyönteisestä ilmapiiristä ei voinut puhua ja myöhemmin tuota aikakautta kuvataankin alan kirjallisuudessa "nothing works"-aikakaudeksi. (Suomela 2002: 225.)

Onneksi kuntoutusajattelua ei kuitenkaan unohdettu kokonaan ja toiset tutkijat tekivät kovasti sen eteen töitä, että "nothing works"-ajatteluun saataisiin muutos. Tutkijakaksikko Elisabeth Fabiano ja Robert Ross tutkivat 1980-luvun puolivälissä useita ohjelmia ja niiden vaikuttavuutta. Täten kuntoutusajattelu saatiin heräteltyä uudestaan henkiin. Kaksikko oli huomannut, että olemassa olevissa ohjelmissa oli kuin olikin jotain hyvää ja vaikuttavaa. Tällöin alettiin puhua siitä, että joku toimii. Näin "nothing works"-ajatus muuttui, "something works"-ajatuksiksi. Fabiano ja Ross tulivat siihen tulokseen, että oli olemassa useita keinoja saada muutoksia aikaan. Tärkeimpänä nähtiin kuitenkin ne ohjelmat, jolla saatiin vaikutettua ensisijaisesti henkilön ajatteluun. Toimivimpina ohjelmamuotoina nähtiin ne ohjelmat, jotka olivat moniulotteisia. Tämä senkin vuoksi, että heidän mukaansa, useilla rikoksiin syyllistyneillä henkilöillä oli alkeelliset kognitiiviset taidot. (Suomela 2002: 225-226.)

1990-luvulle tultaessa katselukanta oli jo huomattavasti kuntoutusmyönteisempi ja alettiin käyttää "what works"-termiä. Tuolloin alettiin uskoa siihen, että voimme vaikuttaa rikollisiin, ja lähdettiinkin etsimään niitä keinoja, joilla tämä olisi mahdollista. Huomattiin, että kognitiivis-behavioristiset ohjelmat saattaisivat olla tämä puuttuva pala. Näin ollen ohjelmatoimintaa alettiin suuntaamaan ohjelmiin, jotka eivät muuttaisi vain ajattelua, vaan ajattelun seurauksena muuttaisivat myös käyttäytymistä. (Järvinen 2007: 13.)

”What works” -ajattelun myötä alettiin kiinnittämään kuntoutukseen entistä enemmän huomiota ja näin sai syntynsä myös rikosseuraamusalan ohjelmatoiminta. Suomessa otettiin 1990-luvulla käyttöön ensimmäiset kognitiivis-behavioraaliseen ajatteluun pohjaavat toimintaohjelmat. (Knuuti-Vogt-Airaksinen 2010: 4). Uusimpana kuntoutusajatuksen virtauksena on Good Lives Model, eli GLM. GLM:n kehittäjähahmona on puuhaillut Tony Ward, sekä hänen kollegansa. Malli perustuu ajatukseen, että rikoksen tekijää on teostaan huolimatta kohdeltava kunnioittavasti ja häntä tulee pitää yhteiskunnan tasa-arvoisena jäsenenä, ihan kuin ketä muuta tahansa. Tämän mallin mukaan voimme muuttaa ihmistä parhaiten nostamalla esiin niitä hyviä asioita, joita ihmisellä elämässään on. Tämä tarkoittaa myös sitä, että pyritään hahmotamaan ne asiat, joita hän on käytöksellään tai rikoksellaan tavoitellut ja auttaa häntä etsimään uusia välineitä samojen asioiden saavuttamiseksi. (Good Lives Model 2013.) GLM perustuu yhdeksään eri osa-alueeseen, jotka tuottavat ihmiselle mielihyvää. Näistä käytetään suomeksi nimitystä hyvän elämän osa-alueet (Vähäkoski 2013). Nämä osa-alueet pitävät sisällään muun muassa itsemääräämisoikeuden, onnellisuuden, sekä sisäisen rauhan. (Ward & Willis 2011).

Ohjelmatyön keskiössä on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Nykyään käytössä on useita ohjelmia, jotka voidaan jakaa kahteen eri luokkaan esimerkiksi sen perusteella, ovatko ne vaikuttavia vai motivoivia. Vaikuttavuusohjelmat ovat usein pitkäkestoisia ja hyvin intensiivisiä. Ne on suunnattu niille asiakkaille, joiden uusimisriski on korkea. Vaikuttavuusohjelmat ovat usein ryhmämuotoisia, jonka vuoksi on hyvin tärkeä miettiä kenelle tämän kaltaista ohjelmaa tarjotaan, jotta siitä saataisiin paras mahdollinen hyöty. Motivoivat ohjelmat ovat puolestaan usein lyhytkestoisia ja niitä voi soveltaa lähes jokaiselle asiakkaalle jonka muutostemplaatio kaipaa herättelyä. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010: 4-5.)

Rikosseuraamusalalla käytössä olevat ohjelmat voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään myös sen mukaan mihin ongelmaan ohjelmalla tahdotaan ensisijaisesti vaikuttaa. Yhtenä ryhmänä ovat yleisohjelmat, joiden tarkoituksena on vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen. Laajalaisuutensa vuoksi nämä ohjelmat käyvät useimmille rikosseuraamusalan asiakkaille. Yksi tällaisista yleisohjelmista on opinnäytetyössäni esittelemä Viisi Keskustelua Muutoksesta. Toisena ohjelmaluokkana ovat rikosperusteiset ohjelmat. Nämä ohjelmat ovat suunnattu rikoksen mukaan ja niissä on pyritty keskittymään vain tiettyyn kriminogeeniin. Tämän kaltainen ohjelma on esimerkiksi seksuaalirikoksista syyllistyneille suunnattu STOP. Kolmannen ison ryhmän luovat erilaiset päihdekuntoutusohjelmat, jotka ovat osa rikosseuraamusalalla tehtävää päihdekuntoutusta. Parhaimmat tulokset päihdekuntoutusohjelmilla saadaan, mikäli asiakas aloittaa päihdekuntoutuksen vieroitushoidossa. Tämän jälkeen alkaa asiakaan motivointi, joka jatkuu pidempiaikaiseen intensiiviseen yhteisölliseen kuntoutukseen. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010: 5-6.)

3 Tutkintavankeus

Tutkintavankeus saattaa monelle olla terminä tuttu, mutta se on kuitenkin huomattavasti moniulotteisempi kuin pelkkä termi. Seuraavissa kappaleissa tahdon avata hieman opinnäytetyössäni käyttämiä tutkintavankeuteen liittyviä termejä ja käsitteitä siten, että myös asiasta vähemmän perehtynyt ihminen voisi ne opinnäytetyötäni lukiessa paremmin käsittää. Kappaleissa käsittelen myös tutkintavankeuteen liittyvää lakia samankaltaista näkökulmaa yllä pitäen.

Tutkintavankeus ei varsinaisesti ole mikään rangaistus. Se on yksi vankeuslaissa säädetyistä pakkokeinoista ja sitä voidaan käyttää pakkokeinolain (450/1987) määrittelemällä tavalla, jos lain antamat määritteet täyttyvät. Pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n täyttyessä rikoksesta epäilty henkilö voidaan pidättämisen jälkeen vangita, ”jos se on tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi” (450/1987). Kansankielellä tutkintavankeudella siis pyritään ensisijaisesti turvaamaan rikoksen esitutkinta, sekä oikeudenkäynnin ja rangaistuksen toteutumisen (Oikeusministeriö 2010: 15). Lisäksi sillä pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkaminen.

Mikäli henkilöä epäillään vakavasta rikoksesta ja poliisi tahtoo pitää epäillyn kiinni yli neljä päivää, tarkoittaa se sitä, että henkilö voidaan käräjäoikeuden päätöksellä vangita. Monissa maissa poliisi voi tehdä itse vangitsemispäätöksen, mutta Suomessa tästä luovuttiin vuonna 1988, kun käyttöön tuli pakkokeinolaki. Rikosseuraamuslaitos ja poliisi vastaavat yhdessä tutkintavankeuden täytäntöönpanosta. (Rikosseuraamuslaitos 2009.) Rikosprosessin kulussa tutkintavankeus sijoittuu prosessin alkuvaiheeseen. Se voi käytännössä alkaa jo ennen varsinaisen esitutinnan alkua. Tutkintavankeudelle on yritetty löytää myös halvempia vaihtoehtoja, esimerkiksi sähköisestä valvonnasta, mutta ainakin toistaiseksi tällaisiin uudistuksiin ei ole lähdetty. Toisin on toimittu esimerkiksi Itävallassa, jossa sähköinen valvonta otettiin osalle tutkintavangeista käyttöön syyskuussa 2010. (Oikeusministeriö 2010: 18-19.)

3.1 Tutkintavankeuslaki

Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistus astui voimaan 1.10.2006, jolloin osana uudistusta astui voimaan myös uusi tutkintavankeuslaki (768/2005). Tutkintavankeuslaissa on määritelty hyvin tarkkaan tutkintavankeuden sisältö, vingin oikeudet ja velvollisuudet. Lain tarkennus turvaa nyt entistä paremmin tutkintavangin aseman tutkintavankeusaikana. (Oikeusministeriö 2010: 17.) Tutkintavankeuden tulee noudattaa kansainvälisiä sopimuksia, peruslaillisia näkökohtia, sekä yleisperiaatteita, niin kuin vankeuslain yleensäkin (Mohell & Pajuoja 2006: 224-227). Esimerkiksi Suomen perustuslain 7 § 3 momentti sanoo selkeästi:

”Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.” (PeL 731/1999.)

Koska tutkintavankeuslaki poikkeaa kuitenkin monin osin niin kutsutusta tavallisesta vankeuslaista, on ehdottoman tärkeää, että laissa perustellaan tarkasti tutkintavankeuden erityisyys, jotteivat tutkintavangit joudu eriarvoiseen asemaan. CTP on Euroopassa kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea, joka on luonut suosituksia myös tutkintavankien asemasta. CTP on vierailut Suomessa 1992, 1998 ja 2003 ja antanut suosituksensa tutkintavankien asumisolosuhteista ja kohtelusta. (Mohell & Pajuoja 2006: 225-227.) CTP:n neljäs vierailu Suomessa oli vuonna 2008, jolloin he kiinnittivät jälleen huomiota tutkintavankien asemaan. He antoivat suosituksen ensisijaisesti poliisien tiloissa esitutinnan päättymistä odottavien tutkintavankien oikeuksien turvaamisesta, sekä kohtelusta. Tämän vuoksi oikeusministeriö asetti helmikuussa 2009 työryhmän, jonka tehtävänä on kiinnittää huomiota näihin seikkoihin. Työryhmä pyrkii samalla miettimään olisiko olemassa keinoja, joilla tutkintavankien määrä saataisiin Suomessa laskuun. (Oikeusministeriö 2010: 7.)

3.2 Tutkintavanki

Tutkintavankeus on aikaa, jolloin rikoksesta epäilty, eli tutkintavanki on vangittu, mutta häntä ei ole vielä tuomittu rikoksesta, tai tuomio ei ole vielä lainvoimainen (Oikeusministeriö 2010: 15). Toisinaan tutkintavankeus voi kestää hyvinkin pitkään ja tämän vuoksi sitä pidetäänkin ankarimpana olemassa olevana pakkokeinona (Mohell 1998: 1).

Kansainvälinen ihmisoikeussopimus on raamittanut määräykset sille, että tutkintavankia tulee tänä aikana kohdella ihmisoikeussopimuksen edellyttämällä tavalla, eli niin kutsutun syyttömyys-olettaman mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, ettei tutkintavankeja saa rinnastaa vankeusvankeihin tai kohdella samalla tavalla kuin vankeusvankeja, sillä lain mukaan he ovat syyttömiä, elleivät he ole saaneet tuomiota. Suomen perustuslaki ei tämän kaltaista syyttömyys-olettamusta tunne, mutta se löytyy Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, sekä esitutkintalain 7 §:n 2 momentista. (Oikeusministeriö 2010: 19). Tutkintavankeuslakiin (768/2005) syyttömyys-olettamus on kirjoitettu 1 luvun 4 §:ään seuraavasti:

”Tutkintavangin oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat.”.

Suurin osa tutkintavangeista odottaa esitutkinnan valmistumista vankilassa, mutta arviolta noin kuudesosa on vangittuna poliisivankiloissa. Tutkintavangeille ei ole mahdollista järjestää virikkeellistä toimintaa poliisivankiloissa, eivätkä ne myöskään ole tarkoituksenmukaisia pitkäaikaiseen asumiseen. (Oikeusministeriö 2010: 15.) Voimassa oleva laki kuitenkin takaa tutkintavangille vapaammat olot kuin rangaistusvangille, heti kun se on esitutkinnan osalta mahdollista. Tutkintavangille on hänen niin halutessaan järjestettävä asuminen yhden hengen sellissä. Lain mukaan tutkintavangi saa myös käyttää vankilassa omia vaatteitaan, mikäli vaatteet ovat siistit ja puhtaat. (Mohell & Pajuojja 2006: 225-226.)

Tutkintavangilla on oikeus tavata valitsemaansa oikeusavustajaa jonka lisäksi hänellä on oikeus tavata omaa lääkäriään tai hammaslääkäriään, mikäli viimeksi mainittujen tapaaminen katsotaan perustelluksi. Halutessaan tutkintavangille on järjestettävä myös mahdollisuus työtoimintaan vankilan sisällä, mutta tähän häntä ei lain mukaan voida velvoittaa vasten omaa tahtoaan. Tehdystä työstä on kuitenkin maksettava tutkintavangille palkkaa, samalla tapaa kuin rangaistusvangille. Tutkintavangin tapaamisoikeudet on myös lailla määritelty ja hänellä on oikeus tavata omaisiaan heti kun esitutkinnan eteneminen, laitoksen turvallisuussäännöt ja järjestys sen mahdollistavat. Lisäksi tutkintavangille on annettava mahdollisuus hankkia kirjoja ja lehtiä omaan käyttöönsä, jos ne eivät vaaranna esitutkintaa tai ole ristiriidassa vankilan järjestyssääntöjen kanssa. (Mohell & Pajuojja 2006: 225-226.)

Tutkintavankeus langetetaan lähes poikkeuksetta henkilölle, jonka epäillään syyllistyneen henkirikokseen tai sen yritykseen. Tällaisten tutkintavankien tutkintavankeusaika on yleensä keskivertoa pidempi, sillä heitä ei vapauteta odottamaan tuomiotaan. Yhtenä suurena ryhmänä tutkintavankiloissa näkyvät myös henkilöt, joita epäillään törkeistä huumausainerikoksista. Heidän kohdallaan vangitseminen perustuu usein rikoskumppaneiden selvittämiseen, sekä siihen ettei esitutkinta vaarantuisi. Omaisuusrikoksiin syyllistyneiden henkilöiden tutkintavankeusajat vaihtelevat. Yleensä talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden tutkintavankeusaika on melko lyhyt, mikäli ei epäillä että hän pakoilisi oikeudenkäyntiä. Sellaiset henkilöt, joita epäillään toistuvista omaisuusrikoksista, odottavat usein tuomiotaan tutkintavankilassa. Tällä toimenpiteellä pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkuminen. (Oikeusministeriö 2010: 28-29.)

3.3 Tutkintavankien määrä

Tutkintavankien määrä on ollut viime vuosina nousemassa. Tämä näkyy niin poliisin, kuin Rikosseuraamuslaitoksenkin pitämässä tilastoissa. (Mohell & Pajuojja 2006: 221.) 1980-luvulla elettiin määrällisesti tutkintavankien huippuvuosia. 1990-luvulla alkupuoliskolla päivittäisvankimäärät lähtivät tutkintavankien osalta laskuun, mutta 2000-luvulle tultaessa ne ovat olleet jälleen huimassa kasvussa. Esimerkkinä voidaan todeta että tutkintavankeja oli Suomessa

vuonna 2008 päivittäin vangittuna noin 660, kun heitä kymmenen vuotta aikaisemmin oli puolet vähemmän. Syitä vankiluvun kasvuun on tietenkin monia. Syinä voidaan nähdä ainakin tutkintavankeusaikojen pidentymiset, rikoslain muutokset, sekä uusien tutkintamenetelmien rikosprosesseihin tuomat viivytykset. Ei pidä myöskään aliarvioida rikollisuuden kansainvälistymistä tai huumausainerikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden kasvua. (Oikeusministeriö 2010: 15.) Saatavilla ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa siitä, montako vuorokautta tutkintavankeus keskimäärin kestää, sillä tutkintavankeja säilytetään vankilan lisäksi myös poliisivankiloissa, eikä näillä kahdella organisaatiolla ole yhteistä tiedonkeruumenetelmää (Mohell & Pajuoja 2006: 224). Tiedetään kuitenkin, että vankilassa tutkintavankeuden viettäneiden tutkintavankien keskimääräinen vankeusaika vuonna 2009 oli lähes neljä kuukautta (Oikeusministeriö 2010: 29).

Kuten aikaisemmin työssäni on mainittu, on Suomi kansainvälistynyt ja niin on käynyt myös rikollisuudelle. Vuoden 2009 vankitilastoista käy ilmi, että kaikista vangeista noin 11 prosenttia oli ulkomaalaisia. Tammikuussa 2010 tehdyn vankilukuilmoituksen mukaan ulkomaalaisten tutkintavankien määrä Suomessa oli lähes jo puolet, eli 42 % kaikista tutkintavangeista. Mikäli tämä prosentti rinnastetaan kokonaisvankimäärään, se on hurja, sillä kaikkien tutkintavankien osuus vangeista oli 16 prosenttia. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että Italiassa tutkintavankeja oli tuolloin 60 prosenttia koko vankimäärästä. Ulkomaalaisten tutkintavankien tutkintavankeusaika on usein myös pidempi kuin kantaväestön. Tämän arvellaan johtuvan heidän tekemien rikosten vakavuudesta. Numeraalisesti Suomessa oli vuonna 2007 10 tutkintavankia 100 000 asukasta kohden, joka on selvästi vähemmän kuin muissa Euroopan maissa. (Oikeusministeriö 2010: 32,50.)

4 Vantaan vankila

Vantaan vankila on yksi Etelä-Suomen kolmesta tutkintavangeille tarkoitettuista laitoksista (Oikeusministeriö 2010: 25). Vantaan vankila toimii Siltaniitynkujalla kuusimetrisen muurin sisäpuolella (Rikosseuraamuslaitos 2012c). Samojen muurien sisäpuolella toimii vankilan lisäksi myös Etelä-Suomen täytäntöönpanoyksikkö, psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikkö, sekä Vantaan vankilan oma poliklinikka. Vantaan vankila aloitti toimintansa toukokuussa 2002 ja se on korvannut siitä lähtien Katajanokalla sijainneen Helsingin tutkintavankilan (entisen Helsingin lääninvankilan), eli "Nokan". Vantaan vankila uusine teknologioineen ja rakennuksineen tulikin tarpeeseen, sillä vanhat Katajanokalla sijainneet tilat olivat erittäin huonokuntoisia. Tutkintavangit siirrettiin vähitellen Vantaalle ja "Nokan" toiminta lakkautettiin lopulta kesäkuussa 2002. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.)

Vantaan vankila on tutkintavankila ja se on rakenteeltaan hyvin erilainen kuin maamme vanhemmat vankilat. Jo vankilan rakennusvaiheessa on kiinnitetty runsaasti huomiota erityisesti

turvallisuuskulmaan ja osittain siitä syystä vankilaa pidetään yhtenä maamme turvallisimmista vankiloista. Vankila on rakennettu niin, että jokainen selliosasto toimii omana ryhmänä, joka hankaloittaa näin ollen vankienvälisiä yhteydenpitoa, joka puolestaan edistää osaltaan rikosten selvittämistä. Selliosastot ovat puolestaan avoimuutensa suhteen erilaisia. Toisilla osastoilla tutkintavangit viettävät sellissään lähes koko päivän, mutta osa on avoimempia, jolloin tutkintavangit ovat päivittäin enemmän tekemisissä toistensa kanssa. (Toimintakertomus 2002.) Viime vuosina Vantaan vankilassa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota vankien muutosmotivaation herättämiseen. Lisäksi on panostettu vankien päihdeongelman vähentämiseen ja vankeuteen valmentamiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Vantaan vankilassa on 166 vankipaikkaa, mutta viime vuonna vankeja on ollut päivittäin jopa 210 -290, joka on lähes puolet enemmän. Näin ollen voidaan todeta vankipaikkojen olevan alimitoitettuja tämän hetkiseen vankilukuun nähden. (Massinen 2012: 4.) Vuonna 2010 Vantaan vankilan käyttöaste oli puolivuotisraportin mukaan 125 % (Oikeusministeriö 2010: 26). Varsinaisten tutkintavankien lisäksi vankilan kautta kulkee vuosittain useita vankikuljetuksia. Vuonna 2011 niitä kulki yli 9000. Vantaan vankila työllistää 140 henkilöä. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

5 Motivaatio

Usein ihmettelemme, miksi toiset ihmiset eivät muutu. Tämän kysymyksen ääreltä löydämme itsemme usein sosiaali-, terveys- sekä oikeudellisilla aloilla. (Miller & Rollnick 2002: 3-4 & Miller 2008: 16.) Toisaalta, meitä pitäisi ehkä kuitenkin enemmän kiinnostaa, se miksi ihmiset muuttuvat. Lapset ylittävät murrosiän ja kasvavat aikuisiksi. Tätä voisi kai kutsua luonnolliseksi muutokseksi. Yksi saattaa lopettaa tupakin polton, sillä se aiheuttaa terveysriskin ja toinen voi luopua alkoholista, sillä se aiheuttaa krapulaa. Tieto siitä, miten tietty käyttäytymisen vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin, luo muutoksen. Näin yksinkertaisia muutokset eivät kuitenkaan aina ole. (Miller & Rollnick 2002: 4). Rikosseuraamusalan asiakkaat saattavat puolestaan selittää rikoksen itselleen siten, että siitä tulee heidän käsityksensä mukaan hyväksyttävä (McGuire 2002: 76).

Sanotaan, että usko omaan muutokseen on kaiken perusta. Perustan luominen ei kuitenkaan ole kiinni siitä, onko tavoite realistinen vai epärealistinen. Tavoitteeseen pyrkiminen, haluaminen, jopa aikomus tai yrittäminen muuttua kuvaa kaikkea sitä mitä voidaan psykologisessa terminologiassa kutsua motivaatioksi. Mikäli ihminen kokee muutoksen mielekkääksi, puhutaan arkikielessä usein tekemisen ilosta. Tämän kaltaista muutosta voidaan kutsua myös sisäiseksi muutokseksi. Hyvä esimerkki tämän kaltaisesta mielekkästä tekemisestä on lasten leikkiminen. Kuten kaikki tiedämme, voidaan lapsia myös opettaa tekemisen varjolla. Jos tekemisestä kuitenkin tulee pakonomaista, se ei enää tue samalla tavalla sisäistä motivaatiota. Jos

tekemiseen liittyy esimerkiksi palkitsemista, se voidaan kokea tämän jälkeen vähemmän kiinnostavaksi; yliperusteluefektiksi, niin kuin psykologisessa termistössä asiaa voidaan kutsua. (Helkama, Myllyniemi, Liebkind 1998: 150-151.) Mikäli ihminen nauttii tekemästään, se tuottaa mielihyvää. Mielihyvä puolestaan nostaa aivojen dopamiinitasoa, joka tekee muutokseen pyrkimisestä mielekkäämpää. (Hytönen 2013.)

Rikosseuraamusalalla vangeista 90 prosentilla on jonkin asteinen päihdeongelma. Tämä tarkoittaa näin ollen lähes jokaista vankia. (Tamminen 2010.) Keinoja päihdeongelmaisten vankien motivoimiseen on siis syytä pohtia rikosseuraamusalalla runsaasti. Päihdeongelmaisten motivointi tuntuu toisinaan hyvin haastavalta, ja yksi syy tähän saattaa olla Robert Westin (2006: 7) näkemys, jonka mukaan ihmisen motivointijärjestelmässä on pitkäaikainen häiriötila, silloin kun hänellä on joku addiktio. Tuolloin ihminen pyrkii ensisijaisesti tyydyttämään vain välittömän mielihalun, eikä pyri pitkäkestoisen mielihyvän tavoitteluun siitä huolimatta, vaikka se aiheuttaisi hänelle itselleen vain haittaa. Motivaatio on tiiviisti yhteydessä siihen kaikkeen miten ihminen toimii. Ihmisen motivaatio on koko eliniän kestävä prosessi, joten tuolloin voidaan myös havaita samanlaisia tapoja toimia erilaisissa tilanteissa (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 10) ja vaikutukset ovat melko samankaltaisia. Vaikutukset voivat olla tiedostettuja, mutta myös tiedostamattomia. Ne voivat ilmetä myös välittömästi tai viiveellä. (Koski-Jännes 2008: 7, & Miller 2008: 7,19,41). Yleensä ihminen pyrkii toimimaan sen mukaan, minkä kokee oikeaksi. Jos henkilö kohtaa esimerkiksi vääryyttä, pyrkii hän toiminnallaan korjaamaan sen, sillä joku tämän sisällä motivoi häntä toimimaan oikein. Toisaalta, jos ihminen kokee jotain ikävää, jotain josta ei pidä, voidaan sanoa että toiminta on silloin vastoin hänen motiivejaan (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 10).

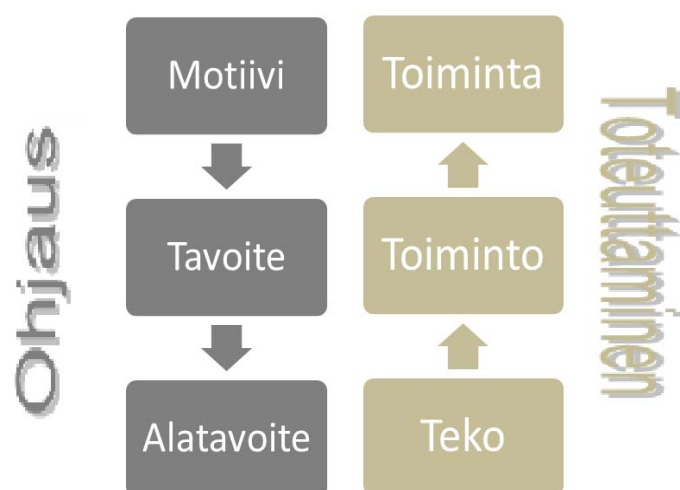
Se, mikä saa ihmisen toimimaan tietyllä tavalla, johtuu monen asian summasta. Tämä johtuu osittain ihmisen omasta ajatusmaailmasta, mutta siihen vaikuttavat myös kaikki se, mitä hänen ympärillään tapahtuu nyt ja on tapahtunut aikaisemmin. Motivaatio on edellytys muutokselle ja mikäli pyrkimyksenä on kestävä muutos, on ensiarvoisen tärkeää, että motivaatio muutokseen lähtee ihmisestä itsestään, eikä ulkopuolisista pakotteista. (Koski-Jännes 2008: 7-9.) Mikäli meillä on pyrkimys vaikuttaa ihmisen motivaatioon, on tiedettävä, miten ihminen näissä tilanteissa toimii ja mikä saa hänet muuttumaan. Voidaan sanoa, että mikäli ihminen ei itse tunne toiminnassaan ristiriitaa, hänelle ei synny myöskään sisäistä motivaatiota muuttua. Muutoksen on siis pohjimmiltaan lähdettävä aina ihmisestä itsestään. (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 10). Ihmisen sisäinen kiinnostus muutosta kohtaan tukee myös toimintaa ja päinvastoin (Miller 2008: 9). Voimme toki koittaa suostutella, neuvoa tai kiistellä toiminnasta, mutta tämä ei välttämättä takaa sitä, että henkilö toimisi jatkossa toisin. Pahimmassa tapauksessa tämä aiheuttaa toisessa henkilössä vain vastarintaa ja lopputuloksena on se, että kumpikin kokee turhautumista ja tyytymättömyyttä, eikä mikään muutu. (Miller & Rollnick 2002: 20-23).

5.1 Mitä motivaatio on

Motivaatiota on tutkittu vuosia ja teorioita on luotu erilaisten näkökulmien myötä. Klassisimmat motivaatioteoriat lähtevät lähes poikkeuksetta liikkeelle ihmisen fysiologisista, eli ruumiillisista perustarpeista. Näiden teorioiden mukaan motiivit ovat jokaisen ihmisen henkilökohtaisia ominaisuuksia, näiden toiminnan ja muutoksen lähtökohtana ovat ihmisen oma elimistö ja sieltä kumpuavat tarpeet. (Nurmi & Salmela-Aro 2002: 10.) Esimerkiksi Maslow`n tarvehierarkia korostaa ihmisen sisältä kumpuavia tarpeita (Maslow 2012).

Sittemmin tulivat psykoanalyttiset teoriat, joiden teoriat liittyvät myös osittain fysiologisiin teorioihin. Ne pohjautuivat kuitenkin ennemmin siihen, mikä tuottaa ihmiselle mielihyvää. Näiden teorian mukaan lapsuuden tapahtumat vaikuttavat suuresti siihen miten ihminen tulee aikuisiällä toimimaan. Sittemmin näiden teorioiden lisäksi esiin nostettiin myös behaviorismi, jolla ei ole suoraa yhteyttä motivaatioteorioihin, mutta siinä kuvattiin ihmisen motivaationalisia ilmiöitä. Behaviorismin mukaan palkitseminen on tiiviissä yhteydessä ihmisen motivaatioon ja hänen toimintaan. Teorian mukaan, jos ihminen tekee jotain, josta häntä palkitaan, hän todennäköisesti tulee jatkamaan tätä toimintaa. (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 11-15.)

Vuonna 1977 Aleksei Leontjev toi kansan tietoon oman teoriansa ihmisen motivaatiosta. Tämä teoria tunnetaan kohteellisen toiminnan teoriana. Leontjevin mukaan ihmistä ohjaa ylempi hierarkiajärjestelmä, joka saa hänet toimimaan. Hänen mukaansa ihmisen toiminnot liittyvät aina siihen että hän tavoittelee toiminnallaan jotain. (Nurmi & Salmela-Aro 2002: 14-15). Leontjev kuvaakin motivaatiota hierarkisena rakenteena seuraavan kaavion mukaisesti:

Kuva 1: Motivaatiorakenne Leontjevin mukaan
(Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 14).

Muutamia vuosia myöhemmin, samoihin aikoihin kun yhdysvaltalainen William R. Miller julkaisi teoksensa *Motivational Interviewing* (1983) julkaisi belgialainen Joseph R. Nuttin relationaalisen motivaatioteoriaansa. Hänen mukaansa motivaatio on ihmisen sisäisten ja ulkoisten tarpeiden väline. Nutt kuvasi ihmisen sisäiset ominaisuudet ja voimat vain tarpeiksi, eikä niillä hänen mukaansa ollut suoraa yhteyttä motivaatioon. Nuttin mukaan ihmistä motivoivat vain ulkoiset asiat, joten niiden täytyy olla yhteydessä mielikuviin. Tämä oli Nuttin mukaan se seikka, joka ihmistä motivoi. Nämä asiat saavuttaakseen ihminen luo itselleen konkreettisia suunnitelmia, joiden avulla pääsee tavoitteeseensa ja tässä oli hänen mukaansa motivaation ydin. (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 12-13.)

5.2 Motivaatioon vaikuttaminen

Mikäli meillä pyrkimys on vaikuttaa ihmisen motivaatioon, on tiedettävä, miten ihminen näissä tilanteissa toimii ja mikä saa hänet muuttumaan. Voidaan sanoa, että mikäli ihminen ei itse tunne toiminnassaan ristiriitaa, hänelle ei synny myöskään sisäistä motivaatiota muuttua. Muutoksen on siis pohjimmiltaan lähdettävä aina ihmisestä itsestään. (Nurmi & Salmela-Aro 2002a: 10). Ihmisen sisäinen kiinnostus muutosta kohtaa tukee myös toimintaa ja päinvastoin (Miller 2008: 9). Voimme tuki koittaa suostutella, neuvoa tai kiistellä toiminnasta, mutta tämä ei välttämättä takaa sitä, että henkilö toimisi jatkossa toisin. Pahimmassa tapauksessa tämä aiheuttaa toisessa henkilössä vain vastarintaa ja lopputuloksena on se, että kumpikin kokee turhautumista ja tyytymättömyyttä, eikä mikään muutu. Miten tässä tilanteessa sitten tulisi toimia? Voimme käyttää esimerkkinä liukkaalla tiellä ajamista. Jos painamme vain enemmän kaasua, päädyimme todennäköisesti ojaan. Mikäli puolestaan myötäilemme liukasta tietä ja hidastamme hieman vauhtia, pääsemme varmemmin perille. Lisäksi ajokokemuksella on myös suuri vaikutus siihen miten ajotilanteen hallitsemme. (Miller & Rollnick 2002: 20-21).

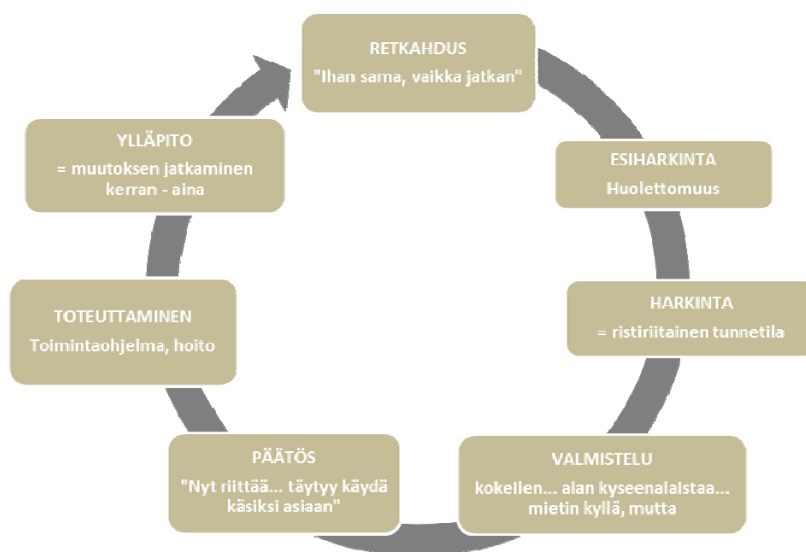
Motivaatiota itsessään on pidetty usein edellytyksenä ja välttämättömänä lähtökohdaksi sille, että ihminen voi muuttua. Millerin mukaan ihmisen muutosmotivaatiota voidaan kuitenkin herätellä jo ennen kuin hän itse on varsinaisesti valmis muutokseen. Itse muutos kuvataan tietynlaisena prosessina, jonka vuoksi Miller toi vuonna 1983 esiin myös sen, että ihmistä voidaan motivoida prosessin jokaisessa vaiheessa. Aina ei ole välttämätöntä "käydä pohjalla asti", vaan asioihin on hyvä puuttua jo ennen sitä. Toiset ihmiset heräävät muutokseen vasta silloin, kun "ovat pohjalla", mutta on hyvä muistaa että paljon on tehtävissä jo ennen tuota pistettä. Voidaan esimerkiksi ajatella niin, että ihmisen on helpompaa muuttua silloin kun hänellä on vielä jäljellä muutokseen tarvittavia voimavaroja ja elämässään asioita jotka häntä motivoivat muutokseen. On kuitenkin muistettava, että ihmisiä motivoivat erilaiset asiat. Toisille "on välttämätöntä käydä pohjalla", ennen kuin heissä herää halu muuttua tai he tarvitsevat ulkopuolisen ihmisen havainnoimaan omaa arvomaailmaansa. Motivaatio muutokseen voi

saada alkunsa myös elämäntilanteen muutoksesta, esimerkiksi perheeseen syntyvästä lapsesta, läheisen kuolemasta tai terveyteen liittyvästä ongelmasta. (Miller 2008: 17-29.)

Miksi sitten on niin tärkeää että ihmisen motivaatiota koetetaan tukea ja vahvistaa? Nykyaikaisen motivaatiopsykologian mukaan ihmisen tavoitteet ja niiden saavuttaminen ovat kiinteässä yhteydessä ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin. Karkeasti sanottuna, jos ei ole tavoitteita, ei ole myöskään motivaatiota päästä tavoitteeseensa. Mikäli voimme motivoida muutokseen ja sitä kautta tuottaa ihmiselle mahdollisen fyysisen mielihyvän lisäksi psyykkistä mielihyvää, ei tämän tavoittelu voi olla yhdentekevää. (Nurmi & Salmela-Aro 2002b: 158).

5.3 Muutosprosessin vaiheet

Muutosprosessi ei ole lineaarinen, jonka vuoksi sitä on hankala kuvata lineaarisena jatkumona. Muutosta kuvaa hyvin ympyrä tai spiraali, jolla on liikkuva muoto. Tämän vuoksi muutosprosessia kuvataan usein niin kutsutun muutoksen pyörän avulla, joka kuvaa muutosta sen monine vaiheineen. Muutoksen vaihemallin, sekä oheisen muutoksen pyörän ovat luoneet James Prochaskan ja Carlo DiClementen, kuvaamaan muutosta selkeämmin:

Kuva 2: Prochaskan ja DiClementen muutoksen vaihemalli

(Farbring & Berge 2006: 20)

Muutosprosessin alussa työntekijä voi herätellä asiakkaassa niitä tuntemuksia, mitkä hän kokee omassa ongelmakäyttäytymisessään hyvänä. Eli etsiä niitä motiiveja, jotka ovat saaneet asiakkaan toimimaan niin kuin hän on tähän asti toiminut. Sitten kun motiivit ovat selvillä, on helpompi alkaa herätellä ristiriitaa ja pyrkiä nostamaan esiin niitä ristiriitoja, joita tämä toi-

minta hänen elämässään aiheuttaa. Muutosprosessin loppupuolella pyrkimyksenä on puolestaan tukea asiakasta pysyvään muutokseen. Mikäli työntekijä osaa tulkita asiakkaan muutosvaihetta oikein, osaa hän myös paremmin vahvistaa niitä ominaisuuksia jotka kussakin vaiheessa tukevat asiakasta paremmin hänen muutosprosessissaan. Seuraavissa kappaleissa kuvataan selkeämmin muutoksen eri vaiheita vaihemallin mukaisesti, joita ovat esiharkintavaihe, harkintavaihe, valmistautuminen, toimintavaihe, ylläpitovaihe, sekä retkahdus ja pysyvä muutos. (Miller 2008: 21,24,31-36).

5.3.1 Esiharkintavaihe

Muutosprosessin ensimmäistä vaihetta voidaan kuvata esiharkintavaiheeksi. Tässä kohtaa muutosprosessia ihminen ei vielä ole itse motivoitunut muutokseen, eikä välttämättä näe riskiä omassa käyttäytymisessään. Työntekijä saattaa olla asiakkaasta hyvin huolestunut ja kenties jopa hieman turhautunut, sillä tämä ei näe ongelmaa omassa käyttäytymisessään. Toisaalta voi olla myös niin, että ihminen on tietoinen omasta ongelmakäyttäytymisestään, mutta hänellä ei ole taitoa tai halua muuttaa olemassa olevaa käyttäytymismalliaan. Hänen rohkeutensa tai halunsa ei vielä ole riittävä käyttäytymisen muuttamiseen. (Miller 2008: 17,31)

5.3.2 Harkintavaihe

Muutosprosessin seuraavaa vaihetta voisi kuvata puntarina, jonne ihminen on asettanut sekä käyttäytymisensä positiiviset, että negatiiviset puolet. Harkintavaiheen tunnetilaa voin näin ollen kuvata melko ristiriitaiseksi. Ihmisen sisäinen ristiriita ongelmakäyttäytymistä kohtaan on alkanut herätä, mutta hän ei välttämättä vielä ole valmis toimimaan muutoksen eteen. Ihminen voi miettiä, että "tällä tavalla en voi jatkaa", mutta ei kuitenkaan ole vielä valmis muutokseen. Hän saattaa harkita muutoksen tekemistä lähitulevaisuudessa, mutta ei koe sitä vielä ajankohtaiseksi. Toiset ihmiset saattavat jumittua tähän kohtaan prosessia hyvinkin pitkiksi ajoiksi. (Miller 2008: 31.)

5.3.3 Valmisteluvaihe

Valmisteluvaiheessa ihminen on alkanut nähdä ambivalenssia käyttäytymisessään ja muutoksen harkintavaihe on muuttunut muutokseen valmistautumiseen. Tässä kohtaa ihminen alkaa kyseenalaistaa toimintaa, johon hän hakee muutosta. Hän on saattanut kertoa läheisilleen muutosaikeistaan, jonka avulla hän hakee osaltaan tukea muutokseensa. Ihminen on valmis asettamaan itselleen tavoitteita, joita varten hän on alkanut suunnitella pienempiä osatavoitteita tavoitteeseen pyrkiessään. Ihminen arvioi tässä vaiheessa muutosprosessia myös melko realistisesti omia valmiuksiaan muuttua ja miettii voiko hän selvittää eteenpäin omin avuin vai

tarvitseeko hän apua joltain taholta. Tässä vaiheessa ihminen on jo vähentänyt toimintaa, johon hakee muutosta, muttei ole ihan vielä siitä kyennyt luopumaan. (Miller 2008: 32).

5.3.4 Toimintavaihe

Ennen varsinaista toimintavaihetta henkilö on tehnyt päätöksen muuttua, joten toimintavaiheessa ollaan jo melko pitkällä muutosprosessissa, jossa ihminen alkaa toteuttaa päätöstään. Tämän vaiheen aikana ihminen on ottanut muutoksen suhteen konkreettisen asian eteenpäin. Hän on valinnut oman tapansa toimia muutoksen suhteen ja lähtenyt noudattamaan tätä toimintatapaa. Koska tämä vaihe saattaa olla ihan uusi hänen elämässään, hän todennäköisesti kokee muutokseen pyrkiessään erilaisia haasteita, joista kaikki eivät ole positiivisia. Ihminen voi kokea muutosvastarintaa myös ulkopuolelta. Toimintavaihe kestää keskimäärin 3-6 kuukautta. Mikäli ihmisen motivaatio on vahvistunut, on hän tämän jälkeen valmis ottamaan seuraavan askeleen. (Miller 2008: 32).

5.3.5 Ylläpitovaihe ja pysyvä muutos

Ylläpitovaiheeseen päästyään ihminen on huomannut mitä kaikkea positiivista hän on muutoksellaan saavuttanut ja pyrkii pitämään tästä kaikesta hyvästä kiinni. Ihmisestä saattaa tuntua myös siltä että hän on päässyt tähän vaiheeseen "liian helposti", joten tässä vaiheessa paluu alkuperäiseen toimintaan tai ainakin sen kokeilemiseen on usein mahdollista. Ylläpitovaiheessa pysyminen vaatii ihmiseltä paljon, sillä tässä vaiheessa on tehtävä päätös miten tulee jatkossa toimimaan, haikaileeko aikaisempaa vai onko valmis menemään muutoksessaan vielä pidemmälle. (Miller 2008: 32-33).

5.3.6 Retkahdus

Motivaatio voi hetkeksi kadota tai unohtua ja ihminen voi retkahtaa toimimaan vanhan mallin mukaisesti missä tahansa muutosprosessin vaiheessa (Miller 2008). Retkahdus tarkoittaa, että ihminen on jo jonkun aikaa elänyt päätöksensä mukaisesti esimerkiksi ilman alkoholia, mutta syystä tai toisesta hairahtaa takaisin vanhoihin tapoihinsa. Retkahdus on mahdollista missä vaiheessa muutosta tahansa, eikä se ole myöskään riippuvainen siitä miten pitkään henkilö on ehtinyt elää päätöksensä mukaisesti. (Aura & Holmberg 2008: 9.) Hyvin usein näin myös käy, mutta sen ei pidä antaa lannistaa. Se ei myöskään tee tulevasta muutoksesta yhtään sen huonompiarvoista, kuin se, että ihminen olisi päässyt tavoitteeseensa ilman retkahdusta. Ei siitäkään huolimatta, että retkahduksia tapahtuisi useita. Ihmisen ei kuitenkaan tarvitse palata muutosprosessin alkuun, vaan hänen motivaationsa saattaa retkahduksen jälkeen palata esimerkiksi toimintavaiheeseen, sillä hänellä on olemassa muutosta varten vaadittavia rakennuspalikoita jo valmiina. (Miller 2008: 33).

6 Motivoiva haastattelu

Motivaatio on ihmisen itsensä kokema muutoksen väline, mutta mikä on se menetelmä, jonka avulla voimme edesauttaa ihmistä pohtimaan omaa käytöstään ja motivoimaan häntä muuttamaan omaa toimintaansa? (Koski-Jännes 2008: 7). Tähän kysymyksen oman vastineensa antoi William Miller vuonna 1983, sillä hän kehitti muutosmotivaatiota tukevan menetelmän, yhdessä Stephen Rollnick kanssa. (Miller 1983). Tämä menetelmä perustuu jo ennemmin opinnäytetyössäni esittelemäni Prochaskan ja DiClementen muutoksen vaihemalliin, jota kuvataan muutoksen pyörän avulla (Farbring & Berge 2006: 20). Menetelmän nimi sen omalla äidinkielellä on Motivational Interviewing. Menetelmää kutsutaan Suomessa motivoivaksi haastatteluksi, mikäli viitataan Millerin alkuperäistekstiin. (Miller 1983.) Mikäli kuitenkin viitataan Farbringin ja Bergen suomennokseen, puhutaan tällöin motivoivasta keskustelusta. Heidän mukaansa motivoivan haastattelun termi on harhaanjohtava, sillä englanninkielinen termi interview tarkoittaa alun perin nimenomaan keskustelua, ei haastattelua. (Berg & Farbring 2006: 7.) Suomenkielisessä tekstissä Motivational Interviewing on käännetty myös muotoon motivoiva toimintatapa (Salo-Cydenius 2013). Rikosseuraamusalalla käytetään yleisesti termiä motivoiva haastattelu. Tämän vuoksi käytän tätä suomenosta opinnäytetyössäni.

Motivoivalla haastattelulla pyritään aktivoimaan, sekä tukemaan ihmisiä, jotka tahtovat elämänsä muutosta (Farbring 2006a). Motivoiva haastattelu on ennen kaikkea asiakaslähtöinen työmenetelmä, jonka tarkoituksena on herättää ristiriitaa asiakkaan ongelmakäyttäytymistä, eli ambivalenssia kohtaan. Motivoivan haastattelun perustana on asiakaslähtöinen dialogi, jonka tavoitteena on houkutella asiakas itse tuottamaan omaa motivaatiotaan vahvistavaa puhetta. (Miller & Rollernick 2002: 25.) Motivoivan haastattelu keskeisenä osana on että haastattelulla on sekä tavoite, että suunnitelma, jonka pohjalta motivointityötä aletaan toteuttaa. Menetelmä on luotu erilaisten käytäntöjen pohjalle, ja varsinaiset teoriat ovat liitetty siihen vasta jälkikäteen. (Berge & Farbring 2012: 9.) Sitä voisi ikään kuin kuvata kahden ihmisen väliseksi tanssiksi, jossa paras lopputulos saadaan kuuntelemalla toista ja myötäilemällä tätä. Mikäli myötäily ei onnistu, ei onnistu tanssikaan; näin käy myös motivoivan haastattelun kanssa. Uuden oppiminen on mielikuvituksellista, herkkää ja lempeää. (Miller & Rollernick 2002: 43). Motivoivan haastattelun perusajatuksena onkin sosiaalipsykologinen oivallus siitä, että meihin vaikuttaa huomattavasti paremmin se mitä sanomme itse ääneen, kuin se mitä joku muu meille sanoo (Berg & Farbring 2006: 14).

Motivoiva haastattelu sopii hyvin työvälineeksi monenlaiseen asiakastyöhön, mutta se sopii todella hyvin rikosseuraamusalalle, sen moniulotteisuutensa vuoksi (Rikosseuraamus 2013c). Sen avulla voidaan motivoida esimerkiksi riippuvuusongelmista kärsiviä, diabetes-potilaita hoitamaan sairauttaan tai motivoida asiakasta painon pudotukseen (Miller & Rollnick 2002). Motivoivaa haastattelua voi käyttää yhtenä menetelmänä, mutta siitä tekee entistä hedelmäl-

lisempää se, että sitä voidaan käyttää myös yhdessä muiden menetelmien kanssa. Asiakkaan motivointia lisäämään voidaan käyttää erilaisia mittareita, esimerkiksi taulukoita, joiden avulla asiakas näkee tapahtuneen muutoksen. Lisäksi motivoiva haastattelu sopii monenlaisessa elämäntilanteessa olevalle henkilölle. Se ei rajaa asiakkaan ikää tai esimerkiksi sosiaaliluokkaa samalla tavalla kuin jotkut muut menetelmät. (Laukkio & Vähäkoski 2010).

Motivoiva haastattelu pitää sisällään neljä periaatetta (Miller & Rollnick 2002: 36), sekä viisi menetelmää, joidenka mukaan motivoiva haastattelu saa perusrunkonsa. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa yhdistää näitä kahta, mutta näiden kahden nivoutuessa yhteen, työntekijällä on eväitä vaikka mihin. (Salo-Cydenius 2013.) Seuraavaksi käynkin läpi sekä periaatteet, että menetelmät.

6.1 Motivoivan haastattelun periaatteet

Motivoivan haastattelun pohjalla on tavoite herättää ihmisen muutosmotivaatiot, siten että hän itse alkaa hahmottaa ristiriidat ongelmakäyttäytymisessään. Täten hänet saadaan itse tuottamaan muutospuhetta. (Miller. 2008: 24) Millerin mukaan työntekijän tehtävä, ehkä jopa tärkein tehtävä motivointityössä, on auttaa asiakasta hänen motivaatiokamppailussaan. Usein työntekijän ongelmana on kuitenkin osata pitää itsensä ulkopuolisena asiakkaan ongelmista. Hänen tehtävänä ei ole antaa asiakkaalle suoria vastauksia hänen ongelmiinsa. Työntekijän rooli on ikään kuin antaa asiakkaalle painoja, joita hän itse asettaa oman elämänsä vaakakuppiin. Työntekijän tulee kuitenkin varoa, ettei hän omalla työllään poista painoja vaakakupin vääärältä puolelta asettamalla ihmisen puolustamaan omaa negatiivista käyttäytymistään. (Miller 1983: 10-11.) Tämä tehtävä ei tietenkään ole helppo, onhan kyseessä toisen ihmisen elämä, mutta tähän tavoitteeseen on mahdollista päästä seuraamalla neljää motivoivan haastattelun periaatetta jotka Miller ja Rollnick ovat luoneet.

6.1.1 Ilmaise empatiaa

Ensinnäkin työntekijän tulee olla empatiakykyinen ja osoittaa empatiaa asiakasta kohtaan kuuntelemalla mitä tällä on sanottavaa (Berge & Farbring 2012: 14). Tällöin voidaan puhua jopa "tarkasta empatiasta", jolla halutaan painottaa nimenomaan kuuntelemisen tärkeyttä. Työntekijän onkin muistettava, että hänen tehtävänä on kuunnella ja antaa asiakkaan olla se, joka heistä tuottaa enemmän puhetta. Tarkka empatia ja heijastava kuuntelu ovatkin motivoivan haastattelun tärkeimmät teesit (Miller & Rollnick 2002: 37). Empaattista kuuntelemista voidaan verrastaa esimerkiksi shakkiin, sillä se vaatii tarkkaavaisuutta ja ymmärrystä. Se on samalla tavalla vastavuoroista, kuin dialoginen keskustelu. (Laukkio ja Vähäkoski 2013.) Tarkalla empatialla ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että työntekijän tulisi pyrkiä samaistumaan asiakkaan elämäntilanteeseen. Sillä tarkoitetaan että, työntekijä kykenee kuuntelemaan asi-

asta niin tarkoin, että saa pelkästään hänen puheestaan rakennuspalikat motivoivalle keskustelulle. (Miller & Rollernick 2002: 3.) Muutosmotivaation on alettava asiakkaasta, vaikka työntekijä kokisikin omat arvonsa jotenkin oikeammiksi. Työntekijän on koko ajan muistettava, että asiakas on itse vastuussa omasta elämästään ja näin ollen myös se henkilö, joka on kykenevä tekemään itse omat päätöksensä. (Berge & Farbring 2012: 15). Tässä toimintaperiaatteessa korostuukin myös se, miten työntekijä näkee asiakkaansa. Mikäli työntekijästä heijastuu asiakkaaseen se, ettei hän usko asiakkaan muutosmahdollisuuksiin, on motivoivan työn jatkaminen tällaisessa asiakassuhteessa melko turhaa (Miller 1983: 12-13.)

6.1.2 Laajenna ristiriitaa

Motivoivan haastattelun periaatteena ei ole saada ihmistä leimautumaan johonkin tiettyyn ryhmään. Työvoitoksi ei esimerkiksi katsota sitä, että asiakas kertoo olevansa alkoholisti, vaan tärkeämpää on että hän ymmärtää ristiriidan omaa tekemistään kohtaan. Toisille asiakkailla "itsensä leimaaminen" saattaa tietenkin olla tietynlainen käännekohta omassa toiminnassa, mutta ei ole kuitenkaan olemassa näyttöä, että kuntoutuminen olisi tällaisten asiakkaiden kohdalla tuloksellisempaa, kuin henkilön kohdalla, joka ei ole leimannut itseään. Merkittävää on puolestaan se, mitä ongelmia ihmisen toiminta hänelle aiheuttaa ja mitä näille ongelmille olisi mahdollista tehdä. (Miller 1983: 11.) Tämän vuoksi on tärkeää että työntekijän avulla asiakas alkaa laajentaa käsitystään omaa toimintaansa kohtaan ja näkee entistä selvemmin siinä ristiriidan. Muutoksen edellytys, että asiakas kokee itse ristiriidan ja motivoituu sen muuttamiseksi. Muutos ei ole mahdollista, mikäli se sotii asiakkaan omia arvoja tavoitteita vastaan. (Miller & Rollnick 2002: 39.) Työntekijä voi laajentaa asiakkaan ristiriitaa herättelemällä hänessä ajatuksia niistä positiivisista asioista, joita hän muutoksen myötä voisi itse saavuttaa. Työntekijän on usein hankala olla kertomatta omista mielipiteistään muutosta kohtaan. Mikäli asiakas ei koe muutosta mahdolliseksi, voi liika tieto toimia myös muutoksen esteenä ja aiheuttaa asiakkaassa vastarintaa. Tämän vuoksi on erittäin tärkeä että muutospuhetta tuottaa asiakas, ei työntekijä. (Berge & Farbring 2012: 14.)

6.1.3 Tutki ja myötäile vastarintaa

Työntekijän tulee tutkia asiakkaan tuottamaa vastarintaa, jonka avulla muutos on mahdollista. Motivoivan haastattelun kolmas toimintaperiaate onkin vastarinnan tutkiminen myötäillen, sillä juuri se ilmaisee ristiriitaa. (Miller & Rollnick 2002: 40.) Arkikielessä puhutaan yleisemmin ristiriidan herättämisestä, mutta sosiologian terminologiassa tätä kutsutaan kognitiiviseksi dissosianssiksi. Tämän periaatteen mukaan ihminen tulee muuttamaan omaa toimintaansa, mikäli hän itse havaitsee siinä tarvetta muutokselle. Tämän tarpeen luovat ihmisen oma havahtuminen tekemisensä ristiriitaisuuteen, kun hän huomaa toimivansa omien periaatteidensa ja uskomustensa vastaisesti. Tämä havahtuminen motivoi häntä muutokseen. Mikäli ihminen

kuitenkin kieltää oman ongelmansa, ei muutosta pääse syntymään. Työntekijä voi kuitenkin herätellä asiakkaassa ristiriitaisuutta ongelmakäyttäytymistä kohtaan ja pyrkiä herättelemään niitä asioita jotka häntä kannustavat muutokseen. (Miller 1983: 15-16.)

Tässä yhteydessä voidaan puhua myös attribuutiosta, jolla pyritään kuvaamaan mikä aiheuttaa ihmisen tietynlaisen käyttäytymisen. Motivoivassa haastattelussa kiinnitetään huomiota nimenomaan ihmisen sisäiseen attribuutioon, joka liittyy aina ihmiseen itseensä. Sisäiseen attribuutioon on näin ollen myös mahdollisuus vaikuttaa ja juuri tähän motivoivalla haastattelulla pyritään. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli ihminen muuttaa omaa toimintaansa sen vuoksi, että kokee sen itse ristiriitaiseksi, on muutos yleensä pysyvämpi, kuin jos muutospaineet eivät lähde hänestä itsestään. Tämänkin periaatteen mukaan korostetaan siis voimakkaasti sitä, että asiakas on itse muutoksen tärkein elementti. (Miller 1983: 13-14.)

Muutos aiheuttaa asiakkaissa yleensä monenlaisia ajatuksia. Asiakas punnitsee muutoksen hyviä ja huonoja puolia, mutta toisinaan vanhasta luopuminen koetaan haastavaksi, joten voidaan helpompana nähdä saman toiminnan jatkaminen. Työntekijän tulee havaita asiakkaan kertomasta nämä ristiriitaiset ajatukset ja tukea häntä muutospuheen tuottamisessa. Haastatteluissa on kuitenkin vältettävä väittelyä, sekä perustelujen esittämistä. Muutosvastarinta on luonnollinen osa muutosta, eikä sitä kannata säikähtää. Asiakkaan pitää usein hieman "puruskella" tulevaa muutosta, ennen kuin hän on siihen valmis. Työntekijän ei kannata myöskään odottaa että muutos ja motivointi tapahtuisivat hetkessä, vaan toisinaan kyseessä on pitkä prosessi, joka vaatii asiakkaalta sitoutumista. (Miller & Rollnick 2002: 40.)

6.1.4 Itseluottamuksen tukeminen

Tärkeä osa motivoimistyötä on asiakkaan tukeminen muutokseen kohottamalla hänen itsetuntoaan siten että hän itse uskoo siihen että muutos on mahdollista (Miller & Rollnick 2002: 14). Työntekijän onkin korostettava asiakkaalle hänen omaa vastuuta muutokseen ja tarjottava asiakkaalle riittävä tuki, sekä muutokselle myönteinen ilmapiiri (Miller 1982: 12). Työntekijän pitää muistaa, ettei tue asiakasta sellaisiin muutoksiin, joihin hänen voimavaransa eivät riitä (Berge & Farbring 2012: 14). Asiakkaan tehtävänä on määritellä itse oma ongelmansa ja saada vastaus itse siihen mitä hän voi ongelmalleen tehdä. Tässä kohtaa työntekijällä on kuitenkin tärkeä ja arvokas rooli asiakkaalle. Työntekijä voi tarjota asiakkaalle erilisiä näkökulmia ja arvokasta tietoa, mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja tavoitteeseen pääsemiseksi. Työntekijä antaa siis ikään kuin vaihtoehtoja mitä asiakas voi eväsliepiensä päälle laittaa, mutta asiakas itse kuitenkin lopulta valitsee hänelle sopivat vaihtoehdot. Asiakkaan valitsemat vaihtoehdot eivät välttämättä edusta niitä asioita joita työntekijä olisi valinnut, mutta tärkeää on se, että asiakas itse motivoituu valintaansa. Motivoivan haastattelun yksi kivenjalka onkin kohdella jokaista asiakasta vastuuntuntoisena aikuisena, joka kykenee itse määrittelemään sen, mikä

on hänelle parasta ja hän on se henkilö joka ratkaisut tulevaisuuden suhteen lopulta tekee. (Miller 1983: 12-13.)

6.2 Motivoivan haastattelun menetelmät

Motivoivan haastattelu ei olisi niin hedelmällistä, ellei siihen yhdistettäisi periaatteiden lisäksi työmenetelmiä. Näitä ovat avoimet kysymykset, heijastava kuuntelu, yhteenveto, vahvistaminen ja muutospuhe. Avoimet kysymykset ovat keskeisessä osassa motivoivassa haastattelussa, sillä niillä saadaan asiakas puhumaan ja samalla pohtimaan sanomaansa hieman, sillä yksitavuisille vastauksille ei avointen kysymyksen katraassa ole juuri tilaa. (Laukkio & Vähäköske 2010.)

Asiakkaan kertoessa omasta elämäntilanteestaan työntekijän tulee pyrkiä peilaamaan asiakkaan kertomaa hänelle takaisin. Tällöin puhutaan heijastavasta kuuntelusta, eli reflektoinnista. Työntekijä osoittaa samalla empaattisuutta asiakasta kohtaan ja omalla toiminnallaan antaa asiakkaan ymmärtää että on kuunnellut mitä hän sanoo. Nostamalla esiin asiakkaan kertomia asioita, työntekijällä on mahdollista kertoa sama asia asiakkaalle hieman toisella tavalla, jonka seurauksena asiakkaalla on itse mahdollista kuulla ristiriitaa omassa kertomassaan. Työntekijän rooliin kuuluu myös koota yhteen asiakkaan tuottama puhe, yhteenvetoa varten. (Laukkio & Vähäköske 2010.) Työntekijä ikään kuin tiivistää kaiken sen mitä asiakas on sanonut, jonka jälkeen hän voi tietenkin tiedustella mitä mieltä asiakas on kuulemastaan ja tarkistaa samalla onko ymmärtänyt oikein asiakkaan kertoman. (Miller 1983: 32).

Kun asiakas on alkanut tuottaa muutospuhetta, on työntekijän pyrittävä parhaansa mukaan vahvistamaan niitä asioita, joissa asiakas itse epäilee epäonnistuvansa (Laukkio & Vähäköske 2010). Avointen kysymysten avulla työntekijällä on mahdollista houkutella asiakasta nostamaan itse esiin asioita, jotka häntä huolestuttavat ja samalla houkutella hänessä esiin lauseita jotka motivoivat muutokseen. (Miller 1983: 31.) What Works- ajattelu on kiinnittänyt huomionsa siihen mikä toimii, mutta motivoivan haastattelun myötä on alettu kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka paljon ohjelmatoiminnan suorittaneet itse haluavat käyttää opittuja taitojaan muutoksen mahdollistamiseen (Berge & Farbring 2012: 10).

6.3 Työntekijän merkitys

Nykyinen suomalainen yhteiskunta painottaa usein koulutuksen tärkeyttä. Eikä sitä tietenkään voida pois sulkea. Huomion arvoista on kuitenkin se, että motivoivaa työtä tekevän henkilön sosiaaliset taidot, sekä empatiakyky ollaan nähty tuloksellisempina, kuin koulutustausta tai työkokemus. Mikäli asiakas kokee että työntekijä laittaa hänet "selkä seinää vasten" ja ojentaa liikaa, voivat tulokset olla myös päinvastaisia kuin tavoitellaan. Työntekijän ei tarvitse

olla kaikkivoipa, mutta hänen on uskottava siihen, että asiakas voi muuttua kyetäkseen tukemaan tätä muutosprosessissa. (Miller 2008: 21,24)

7 Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma

Viisi keskustelua muutoksesta (VKM) on yksi rikosseuraamusalalla käytettävistä, puolistrukturoidusta toimintaohjelmista (Rikosseuraamuslaitos 2012a), joka on akkreditoitu 25.11.2010 (Lind 2013). Ohjelma- sanalla viitataan siihen, ettei kyseessä ole terapia tai vapaamuotoinen keskustelutarja (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010: 4). VKM:n kivijalkana toimii motivoiva haastattelu, jonka ympärille toimintaohjelma on luotu. VKM toimii ikään kuin työntekijän tiekartana silloin kun tavoiteltuna määränpäänä on asiakkaan motivointi. Syvyyttä ja tukea ohjelmaan on tuotu ohjaajalle tarkoitetulla käsikirjalla, sekä asiakkaalle luodulla työkirjalla. (Farbring 2006b.)

VKM on alun perin lähtöisin naapurimaastamme Ruotsista, jossa se tunnetaan nimellä Beteende Samtal Förändring (BSF). Toimintaohjelma luotiin alun perin Tukholman Kriminaalihuollon tarpeisiin. Erityisen suuressa roolissa VKM:n kehittämisessä ovat olleet Åke Farbring, sekä Pia Begre. (Rikosseuraamuslaitos 2013c.) Ruotsin vankiloissa VKM otettiin käyttöön sen kehittämisvuonna 2003 ja se on naapurimaassamme ylivoimaisesti eniten käytettyjä toimintaohjelmia rikosseuraamusalalla. Ohjelmaa on pyritty laajentamaan myös rikosseuraamusalan ulkopuolelle. Se on myös laajalti levinnyt myös muihin maihin. (Farbring 2006b). Suomessa VKM on ollut käytössä vuodesta 2006 alkaen. Se otettiin ensin käyttöön silloisissa kriminaalihuoltolaitoksissa (nykyiset yhdyskuntaseuraamustoimistot) ja vuonna 2009 siitä tuli myös osa vankiloissa tehtävää ohjelmatyötä. (Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

VKM pitää käytännössä sisällään vähintään kuusi tapaamiskertaa, joista jokainen on raamitettu ennalta määritetyn viitekehysten ympärille. Ensimmäisen tapaamiskerran tarkoitus on selvittää missä muutosprosessin vaiheessa asiakas on. Seuraavalla kerralla pyritään nostamaan asiakkaan sisäistä motivaatiota, nostamalla esiin nykyisen käyttäytymisen positiivisia ja negatiivisia puolia. Toisen keskustelun tarkoituksena onkin saada asiakas ymmärtämään ristiriita omassa tekemisessään. Kolmannella tapaamiskerralla painotetaan asiakkaan tunteita, sekä arvoja. Tällä pyritään realisoimaan nykyinen tilanne suhteessa siihen päämäärään, mitä asiakas muutoksella tavoittelee. Muutosmotivaatiota vahvistetaan myös neljännellä tapaamiskerralla, jolloin käydään läpi asiakkaan sosiaalinen verkosto. Sen avulla asiakas voi itse havaita ne henkilöt, jotka tukevat muutosta. Asiakkaan on keskustelun avulla myös helpompi havaita ne sosiaaliset verkostonsa, jotka eivät edesauta muutosta. Varsinaisella viimeisellä tapaamiskerralla työntekijä ohjaa asiakkaan miettimään hänen tulevaisuuttaan. Viimeisellä tapaamiskerralla pyritäänkin kasvattamaan asiakkaan luottamusta muutoksen mahdollisuudesta. Muutamien kuukauden kuluttua viimeisestä tapaamisesta pyritään järjestämään vielä seurantata-

paaminen, jonka avulla pyritään jatkamaan muutosmotivaation kannattelua, vaikka itse VKM on jos tässä vaiheessa suoritettu loppuun. (Berge & Farbring 2012: 63,75,89,103,115,139).

Tapaamiskertojen väliä voidaan muokata asiakaslähtöisesti, mutta tavoitteena on tavata asiakas 1-2 kertaa viikossa. Motivoivan haastattelun periaatteet ja menetelmät korostuvat jokaisella haastattelukerralla. Motivaatiota herätellään motivoivalla haastattelulla, mutta sen tueksi käytetään tehtäväkirjan tehtäviä, sekä arvokortteja. Näiden tehtävien avulla saadaan asiakkaalle konkreettisesti näkyväksi se, mihin muutosta tarvitaan. Ohjelman avulla pyritään saada asiakkaalle käsitys hänen muutosmotivaatiostaan ja lisäämään hänen motivaatiotaan muutosta kohtaan. Tavoitteena on myös motivoida ja valmistella asiakasta pidempiin ohjelmiin. (Farbring & Berge 2012)

Ohjelman lyhyt kesto ei tarkoita sitä, etteikö se olisi toimiva (Miller 2008: 25). Tutkimusten perusteella sellaiset strukturoidut ohjelmat toimivatkin parhaiten, joiden lähtökohtana on dialoginen vuorovaikutus, ajatusten ja tunteiden tunnistaminen, sekä oman toiminnan ja ajattelun arvioiminen (Knuuti ja Vogt-Airaksinen 2010: 4). VKM soveltuu rikosseuraamusalalla erittäin hyvin, juuri sen lyhyen keston vuoksi, sillä on mahdollista tavoittaa runsas joukko asiakkaita. Soveltuvuutta rikosseuraamusalalle lisää se, että VKM ei ole ryhmämuotoinen ohjelma, jolloin se voidaan muokata vastaamaan kunkin yksilön tarpeita. (Rikosseuraamus 2013c.) Se soveltuu erittäin hyvin käytettäväksi yhdyskuntaseuraamusten alkuvaiheessa, sekä lyhyiden vankeustuomioiden aikana. VKM soveltuu myös päihdeongelmista kärsiville. (Farbring & Berge 2012: 5.)

Koska tämän kaltaiset toimintaohjelmat ovat strukturoituja, tarkoittaa tämä että ennen kuin voi alkaa kursseja ohjaamaan, tulee käydä ohjaamista varten suunnattu koulutus. Koulutukseen osallistuminen vaatii, että on suorittanut aikaisemmin motivoivan haastattelun koulutuksen. Itse VKM-ohjaajakoulutus on kaksipäiväinen. Jokainen ohjaajaksi aikova tallentaa tämän jälkeen ensimmäiset ohjelmasarjansa, jotka metoodituki sitten käy läpi ja antaa tarvittavaa ohjausta. Tällä varmistetaan, että ohjelma käydään läpi strukturoidun mallin mukaan ja samalla mahdollistetaan työntekijän ammatillinen kasvu. (Berge & Farbring 2012.)

Työtä VKM:n ohjaajana toteutetaan pääsääntöisesti oman perustyön ohella, mutta tällöin tulee ottaa kuitenkin huomioon perustyön säätelyminen siten, ettei taakka tunnu liian suurelta. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2008). Jokaisella työpaikalla on omat tulostavoitteet, joiden mukaan määrittyy pitkälti myös se, miten monta kurssia kunkin ohjaajan tulisi vuodessa vetää läpi.

8 Tutkimusongelmat ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, onko tutkintavankeusaika ollut otollista aikaa VKM:n kaltaiselle ohjelmalle. Opinnäytetyössäni keskityn kysymykseen nimenomaan tutkintavangin näkökulmasta. Tahdon selvittää niitä syitä, jotka ovat saaneet henkilön hakeutumaan ohjelmatoimintaan tutkintavankeuden aikana, sekä tehdä näkyväksi niitä vaikutuksia, joita he ovat ohjelmalta kokeneet saavansa.

Opinnäytetyöni kietoutuu seuraavien tutkintakysymysten ympärille:

- Minkä vuoksi tutkintavanki hakeutuu toimintaohjelmaan tutkintavankeusaikana?
- Onko tutkintavankeusaika otollista aikaa VKM:n kaltaiselle ohjelmatoiminnalle?
- Millaista hyötyä VKM-ohjelman tutkintavankeusaikana suorittanut henkilö koki ohjelmasta itselleen saaneen?

Ajatus tehdä opinnäytetyö juuri Vantaan vankilaan syntyi muutama vuosi sitten, kun suoritin siellä viimeisen rikosseuraamusalan työharjoitteluni. Työharjoitteluni loppupuolella, 17.4.2009 Vantaan yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunta kävi esittelemässä VKM:aa Vantaan vankilan henkilökunnalle, jonka jälkeen muutama Vantaan vankilan työntekijä suoritti koulutuksen ja VKM alkoi pyöriä osana Vantaan vankilan ohjelmatyötä.

Koen opinnäytetyöni ajankohtaiseksi, sillä vankeinhoidon resurssit ovat melko tiukat. Täten mielestäni on tärkeää, että resurssit suunnataan oikein. Lisäksi ajankohta opinnäytetyöni teko oli hyvä, sillä ensimmäiset ”työn hedelmät” olivat nyt kerättävissä, eikä tämän kaltaista ohjelmatoimintaa ole tutkittu tutkintavankien näkökulmasta. Tavoitteenani oli opinnäytetyössäni selvittää, onko resursseja Vantaalla kohdennettu oikein ja tätä myötä tarjota arvokasta tietoa myös työelämän käytettäväksi. Toivoin haastattelujen avulla löytäväni myös kehityshetkeitä.

8.1 Aineiston keruu ja käyttämäni menetelmät

Opinnäytetyöni alkumetreillä otin yhteyttä vankilan apulaisjohtajaan, sekä erityisohjaajaan ja kerroin kiinnostukseni aihetta kohtaan. Heidän avustuksellaan sain tuolloin alkuun opinnäytetyöni. Olin suorittanut itse motivoivan haastattelun koulutuksen vuonna 2010, mutta VKM-ohjelmaan olin tutustunut vain etäältä. Täydentääkseni tietojani ohjelmasta osallistuin Rikosseuraamuslaitoksella järjestettyyn ohjelmatyön seminaariin.

Opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa keräämäni tieto koostui pääasiassa jo julkaistusta tekstistä sekä verkkolähteistä. Verkkolähteiden käyttö oli osittain välttämätöntä ajankohtaisimman tiedon saamiseksi. Olen kuitenkin joutunut päivittelemään verkkolähteitä työni edetessä,

sillä esimerkiksi rikosseuraamuslaitos on uusintanut sivuja, eikä vanhoja lähteitä ole enää saatavilla. Olen saanut käyttööni VKM-ohjelmatyön käsikirjan sekä asiakkaalle tarkoitetun työkirjan, joita olen kuitenkin käyttänyt opinnäytetyöhöni vain harkiten.

Opinnäytetyötäni varten hain rikosseuraamuslaitokselta tutkimusluvan, joka minulle myönnettiin 7.11.2012. Sain luvan haastatella kolmea-viittä henkilöä, jotka ovat suorittaneet ohjelman. Tutkimusluvan varmistuttua otin yhteyttä Vantaan vankilan erityisohjaajaan, joka auttoi minua haastateltavien löytämiseksi. Hänellä oli mielessä muutama henkilö, jotka olivat suorittaneet ohjelman tutkintavankeusaikana. Erityisohjaaja katsoi minulle vankitietojärjestelmästä, missä vankilassa he sillä hetkellä olivat. Otin yhteyttä ensin näihin vankiloihin ja työntekijöiden välityksellä, sain lähetettyä kyseisille vangeille kirjeen. Jokainen kirjeen saanut suostui haastatteluun.

Toteutin haastattelut kolmessa eri vankilassa, mitkä olivat Helsingin, Keravan ja Suomenlinnan vankila. Haastattelin lopulliseen opinnäytetyöhöni viittä vankia. Koin, että yksilöhaastattelu ajaisi parhaiten asian, jonka vuoksi haastattelutilanteissa oli läsnä itseni lisäksi vain haastateltava. Haastattelut toteutin joulukuussa 2012. Sain haastateltaviltani luvan tallentaa haastattelut, jotka analyysivaiheessa litteroin.

Aineistokeruun olen tehnyt puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmin. En käyttänyt haastattelulomaketta, vaan käytin kirjoittamaani haastattelurunkoa vain haastattelujen tukena. Teemahaastattelulle onkin tyypillistä, että teemat ovat mietittyinä valmiiksi, ennen haastattelun alkua. Teemahaastattelulle on myös tyypillistä, että haastattelurunkoa voidaan käydä läpi joustavasti. Teemahaastattelu ei pakota haastattelijaa seuraamaan orjallisesti kysymysten asettelua, tai järjestystä, vaan antaa mahdollisuuden liikkua edestakaisin. (Hausjärvi, Remes, Sajavaara 1997: 204.) Koin tämän haastattelumenetelmän itselleni luonnollisimmaksi tavaksi kerätä tietoa. Koin, että aineiston kerääminen haastattelemalla sopi myös opinnäytetyöni tarkoitukseen parhaiten.

Tarkoitukseni oli saada selville haastateltavien ajatuksia ja kokemuksia. Tähän tarkoitukseen nimenomaan haastattelu sopii erinomaisesti. Haastattelu onkin varsin ainutlaatuinen tapa kerätä tietoa, vaikka se onkin melko haastava ja työläs tiedonkeruumenetelmä. (Hausjärvi, Remes, Sajavaara 1997: 184,200).

Teemoitin haastattelut tutkimuskysymyksiäni mukailleen. Toteutin aineistokeruun puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmin. Haastatteluissa käytin runsaasti avoimia kysymyksiä, joiden avulla sain kokonaisvaltaisemman käsityksen tutkimuskysymyksiini. Pyrin esittämään kysymykset siten, että sain niihin tarkan vastauksen, mutta jatkokysymykset tahdon esittää avoimilla kysymyksillä siten, että saan niin sanotusti lihaa luiden päälle, etteivät vastaukset

jää yhden tavun varaan. Käytin haastatteluissa joitain motivoivan haastattelun menetelmiä. Näitä olivat edellä mainitsemiani avoimet kysymykset, heijastava kuuntelu ja yhteenvedot. Haastattelurungossani on abc- vastauksia, mutta ne olivat omaksi tuekseni. En esittänyt niitä haastateltaville.

Kaikkien mielestä haastattelut eivät ole parhaita tapoja kerätä tietoa tutkielmaan, mutta itse koin sen mieluisimmaksi tavaksi työskennellä. Haastattelutilanteissa on mahdollista, että haastateltava vastaa vain niihin kysymyksiin, joita haastateltava haluaa kuulla (Ahtiala & Ruohonen 1998: 14), mutta olen pyrkinyt esittämään kysymykset siten, että omat ennako-odotukset ovat pysyneet omana tietonani. Olen kuitenkin ottanut huomioon, että osa haastateltavista on saattanut vastata kysymyksiin siten kun olettaisivat minun tahtovan vastauksensa kuulla. Haastatteluissa on myös riskinä, että haastateltava käyttäytyisi jotenkin eri tavalla kuin normaalisti. Tai esittäisi jonkinlaista roolia (Ahtiala & Ruohonen 1998: 14). Oma työhistoria rikosseuraamusalan asiakkaiden kanssa edesauttoi mielestäni suhtautumista haastattelutilanteisiin, enkä hätkähtänyt rikostarinoita, joita kaksi haastateltavista minulle haastattelun aikana kertoi. Oman arvioni mukaan haastattelut menivät siten, että voin luottaa niistä saamiini tietoihin.

Haastattelujen jälkeen litteroin tallentamani materiaalin aineistoanalyysiä varten. Tallennettua haastattelumateriaalia kertyi kaiken kaikkiaan lähes viisi tuntia ja litteroitua paperimateriaalia noin kuusikymmentä sivua. Tulostin litteroimani haastattelut paperille ja väritin jokaisen haastattelun eri värillä. Tämän jälkeen laitoin tutkimuskysymykseni maalarinteipillä seinään, jonka alle leikkasin kunkin haastateltavani vastaukset teemojen mukaan. Tässä vaiheessa huomasin ilokseni, että jokaista väriä löytyi jokaisen alakysymyksen alta, eli jokainen haastateltava oli käynyt samat teemat kanssani läpi - niin kuin oli tarkoituskin.

Mikäli olisin valinnut kvantitatiivisen tutkimuksen, olisin voinut käyttää analyysivaiheessa tietokoneohjelmia. Kvalitatiivista tutkimusta on hankalampi laittaa sellaiseen muotoon, että tietokoneohjelma löytäisi siitä tarvittavia vastauksia. Kvalitatiivisen tutkimuksen tueksi on kyllä koko ajan kehitetty tietokoneohjelmia, mutta omat atk-taitoni eivät niihin riittäneet, jonka vuoksi suoritin analyysivaiheen melko perinteisin keinoin. Kuten edellisessä kappaleessa kuvasin. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997: 24).

Olen pyrkinyt analysoimaan työni siten, että saan vastaukset esittämiini tutkimuskysymyksiin, mutta myös niin, että opinnäytetyöni tuottaisi lukijalleen uutta tietoa. Valmis opinnäytetyöni on luettavissa esimerkiksi Laurean kirjastossa, joka tarkoittaa sitä, että olen valmis asettamaan itseni ja opinnäytetyöni kritiikin kohteeksi.

8.2 Eettisyys

Tutkimusetiikan mukaan eettisiä ratkaisuja voidaan käsitellä kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin, onko tutkielma tehty niin, että se tarjoaa tarpeeksi suojaa tutkimuksen kohteille ja onko tieto tutkielmaan hankittu asianmukaisesti. Toiseksi tutkielman eettisyyttä voidaan tarkastella työn tekijän - eli tässä tapauksessa minun ratkaisujeni pohjalta. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997: 26).

Omassa opinnäytetyössäni haastateltavani valikoituivat satunnaisesti sen mukaan, mistä heidät helppoiten tavoittaisi. Tässä tapauksessa Etelä-Suomen vankiloista. Jokainen haastateltava osallistui tilaisuuteen vapaaehtoisesti ja olivat tietoisia siitä, että voivat keskeyttää haastattelun milloin tahansa, eikä tästä koidu heille minkäänlaisia seurauksia. Minulla ei ollut ennen haastatteluita haastateltavistani muuta ennakkotietoa, kuin että he ovat suorittaneet VKM-ohjelman tutkintavankeusaikana Vantaan vankilassa. Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt siihen, että lukija ei pysty tunnistamaan haastateltavia, jolloin heidän identiteettinsä pysyy salassa.

Pyrin haastatteluissa siihen, etten johdattelisi haastateltaviani haluamiini vastauksiin. Suunnittelin kysymysten asettelun siten, että se antaa vastaajalleen vapauden vastata omin sanoin. Haastatteluteemoista huolimatta ne jättivät vastaajalle runsaasti vapauksia. Kiinnitin huomiota siihen, että käytin haastatteluissa mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä, jolloin sain mielestäni myös enemmän tietoa kuin suljetuilla kysymyksillä. Litterointivaiheessa olisin päässyt helpommalla, mikäli olisin käyttänyt mahdollisimman paljon suljettuja kysymyksiä, mutta silloin moni nyt esille tullut asia olisi jäänyt sanomatta. Vehviläinen-Julkunen (1997: 29) mukaan tällaisissa hiukan vapaammassa haastattelutilanteessa haastattelijan tulee kuitenkin arvioida koko ajan omaa tutkimusetikkaansa ja tähän pyrinkin haastattelujen aikana. Hänen mukaansa kysymyksessä on tällöin haastattelijan ja haastateltavan välinen vuoro-vaikutus, jossa haastateltava on muutakin kuin pelkkä kysymyksen vastaaja.

8.3 Luotettavuus

Alkuperäinen suunnitelmani oli, että haastattelin opinnäytetyöhöni kolmea henkilöä. Luotettavuuden, eli validiteetin varmistamiseksi, tulin siihen tulokseen, että kolme haastateltavaa olisi tässä opinnäytetyössä liian vähän, jonka vuoksi haalin itselleni kaksi haastateltavaa lisää. Tavoitin myös heidät vankilan henkilökunnan avulla. Luotettavuuden arvioiminen on kuitenkin selkeästi hankalampaa, kun kyseessä on kvalitatiivinen tutkielma, sillä sen arvioimiseksi ei ole luotu yhtä yhdenmukaisia kriteerejä kuin kvantitatiivisen, eli määrällisen tutkielman arvioimiseksi. Olen kuitenkin luottavainen oman opinnäytetyöni luotettavuuteen, sillä yksi peruste validiteetille on saada tietoa tutkittavasta asiasta, ja itse olen mielestäni löytänyt tutkimuskysymyksiini vastaukset (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen & 1997: 207,215).

Opinnäytetyöni luotettavuutta lisää se, että olen avoimesti kertonut, miten haastateltavani ovat valikoituneet. Heille esittämäni haastattelurunko on myös lukijan saatavilla (Liite 4) opinnäytetyön lopussa. Tarkoitukseni oli opinnäytetyössäni paneutua haastateltavien kokemuksiin ohjelmatoiminnasta. Mielestäni haastattelurunko on ollut tähän tarkoitukseen melko kattava. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997: 216-217). En kuitenkaan käyttänyt aikaani esimerkiksi haastateltavien päihdehistoriaan, sillä se ei mielestäni olisi tuonut opinnäytetyölteni lisää tutkimusarvoa.

8.4 Aikaisemmat opinnäytetyöt aiheesta

VKM-toimintaohjelma on ollut viime vuosina näkyvillä ainakin kahdessa eri opinnäytetyössä. Janita Meriläinen ja Katja Kaarmila tekivät vuonna 2010 opinnäytetyön VKM-ohjelman käytöstä yhdyskuntaseuraamustyössä. Heidän näkökulmansa opinnäytetyössä oli saada kuuluviin ohjelmatoimintaa tekevien työntekijöiden näkökulma. (Kaarmila & Meriläinen 2010.) Vuotta myöhemmin vuonna 2011 asiaa Carita Halonen ja Jaana Iisakki tutkivat myös VKM-ohjelmaa. He tutkivat VKM-ohjelmaa vankeusvankien näkökulmasta Oulun ja Pelson vankiloissa. He käsitelivät VKM-ohjelmaa päihdetyön perspektiivistä (Halonen & Iisakki 2011).

Tutkintavankeus on myös herättänyt kiinnostusta opinnäytetöiden parissa. Vuonna 2010 Lea Stranden tutki opinnäytetyössään tutkintavankilan motivointiosastolta saatuja kokemuksia. Hänen työnsä lähtökohtana oli tuoda esiin niin työntekijän, kuin tutkintavanginkin näkemys asiasta. (Stranden 2010.) Samana vuonna Antti Hämäläinen (2010) tutki opinnäytetyössään tutkintavankilassa työskentelevän henkilökunnan, sekä tutkintavankien kokemuksia opiskelusta tutkintavankeusaikana. Vuonna 2012 Johanna Paananen perehtyi myös tutkintavankeuteen. Hänen opinnäytetyönsä viitekehys perehtyi pakkokeino- ja tutkintavankeuslakiin. (Paananen 2012).

9 Tulosten esittely

Haastattelin viittä henkilöä, jotka ovat tutkintavankeusaikanaan suorittaneet VKM-ohjelman Vantaan vankilassa. Aikaa ohjelmaan osallistumisesta oli muutamasta kuukaudesta lähdessä vuoteen. Haastateltavat olivat iältään 22-44 vuotiaita miehiä. Haastatteluhetkellä jokainen haastateltava suoritti vaikeustuomiotaan vankilassa. Jokainen haastateltavista istui pitkää tuomiota, sillä yhtä lukuun ottamatta kyseessä oli väkivalta- tai henkirikos. Ennen VKM-ohjelmaa kaksi haastateltavista oli suorittanut aikaisemmin vankeustuomion. Kaikille haastateltaville VKM oli ensimmäinen ohjelmatoiminta, johon he rikosseuraamusalan asiakkaana ovat osallistuneet.

9.1 Hakeutuminen ohjelmaan

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsitteli syitä, miksi haastateltava on hakeutunut toimintaohjelmaan. Tutkintavankeusaika poikkeaa monella tavalla varsinaisesta vankeusajasta, joten tahdoin tietää, mikä motivoi ohjelmaan hakeutumiseen ja mihin he mahdollisesti hakivat apua ohjelman avulla. Tahdoin samalla selvittää, mistä he olivat ohjelmasta kuulleet ja millaisia ennakko-odotuksia heillä ohjelman suhteen oli.

Ennen haastatteluita mietin, onko ohjelmatoimintaan hakeutuminen tutkintavankilähtöistä, vai tuleeko henkilökunnan taholta painostusta osallistua ohjelmaan. Vankilalla kun on kuitenkin omat tavoitteet sen suhteen, kuinka monta ohjelmatoimintaa kunakin vuonna tulee pystyä järjestämään. Kaikki haastateltavat kertoivat kuitenkin hakeutuneensa ohjelmaan omasta tahdosta, mutta pari heistä myönsi miettineensä myös sitä, että ohjelmaan hakeutuminen auttaisi heitä tulevan tuomion kulkua silmällä pitäen. Ohjelma sai haastateltavat ajattelemaan asioita syvemmin, kuin miten he olisivat osanneet odottaa.

”Kyl mä eka ajattelin, et jos mä haen kaikkiin tommosiin ohjelmiin, niin jos ne kattoo hyvällä, niin varmaan sitte pääsee helpommalla avotuloon ja tollasiin, mut en mä tiiä. Kyllä siinä sit alko kuitenkin ku ohjelman kävi ja tollai niin kyllä siinä alkas miettimään niitä asioita. En mä nyt ennen sitä ohjelmaa. Mä mietin et ku mä pääsen vapaaksi, niin varmaan lähen dokaamaan ja bilettään. Kyllä mä sitte aloin vähä funtsii, et jos mä en lähtiskää sinne, et jos mä tekisin jotain oikeen fiksuu, vaik alkaisin hommaamaan duunia tai jotain.” (H1)

Haastateltavat kertoivat että olivat eläneet ennen vankeusaikaansa melko railakasta elämää. Pää oli saatu sekaisin sekä alkoholilla, lääkkeillä, että huumausaineilla. Kaikki haastateltavani kertoivat olleensa päihtyneenä rikoksentekehetyksellä, mutta kaikki eivät kuitenkaan olleet lähteneet hakemaan VKM:sta apua päihdeongelmaansa. Osa haastateltavista oli ollut lähellä hakea apua päihdeongelmaansa jo siviilissä, mutta motivaatio ei ollut kuitenkaan kantanut juuri ajatusta pidemmälle. Kaksi haastateltavistani kertoivat olevansa päihtyneenä aggressiivisia ja hakeneet ensisijaisesti apua väkivaltaiseen käyttäytymiseensä. Taustalla oli kuitenkin heilläkin ollut päihteiden käyttö, joka oli väkivaltaisuuteen johtanut. Muille haastateltaville päihteet olivat ohjelmaan hakeutumisen ensisijainen syy. Yksi haastateltavista kertoi että on suorittanut aikaisemmat vankilatuumionsa ”vain makoillen” ja koki, että tuomio tuntui silloin pidemmältä, jonka vuoksi tahtoi hankkia nyt rangaistusajansa enemmän sisältöä. Syyt ohjelmaan hakeutumiselle olivat kaikilla heistä myös hieman syvemmällä elämänarvoissa.

”Sanotaan..., mullon vähä lyhyt pinna, tuo aggressiivis.. väkivallan... mikä se on.. kierteen katkaiseminen, yleensäkin päihteet ja sit et sais vähä jotain tehtyä muutaki tässä elämässä ku pahoja.” (H1)

”Lähinnä se oli semmonen että elämäntilanne oli aika suomeksi sanottuna perseestä. Tuli dokailtua ja tämmöstä että se oli pakko pysähtyä ja niinku saaha joku muutos elämään.--- Niin se oli lähinnä itelle ku mielti noita asioita ku oli aikaa mieltiä, että niin käyäs tommonen” (H5)

Haastattelemiä henkilöitä olivat kuulleet pääsääntöisesti toimintaohjelmasta suoraan vankilan henkilökunnalta. Ainoastaan yksi kertoi hakeutuneensa ohjelmatoimintaan seinällä olleen ilmoituksen perusteella, muut eivät ilmoitusta kertomansa mukaan olleet nähneet. Vain yhdellä haastateltavista oli jonkinlainen ennakkokäsitys VKM:sta ennen ohjelmaan hakeutumista. Näin ollen lähtökohta oli lähes se, ettei haastateltavilla ollut ennakkokäsitystä ohjelmasta. Haastateltavani kokivat siis hakeneensa ohjelmaan melko ennakkoluulottomasti. Toisaalta toivoen, että saisivat siitä jotain hyötyä, toisaalta varautuen myös siihen, että se olisi vain sanojen helinää.

”En osannu, en yhtää tienny millaista siellä on (naurua). Et tota, kyllä se oli niin etten tienny saako siitä apua, eikö siitä saa. Mut ajattelin et katotaan ny. Yleensähan mä oon aina enemmin ollu sellanen, että tota mä oon pitäny aika huuhaana kaikkia, et ei noist oo mitää apua, että mitä lie höpöttävät ... ” (H5)

Ohjelmatoimintaan hakeutuminen koettiin haastattelujeni perusteella Vantaan vankilassa helpoksi. Samoin olivat kokeneet myös Halosen ja Iisakin (2011: 59) haastattelemaat vangit heidän opinnäytetyössään. Haastateltavani kokivat hyväksi työntekijöiden henkilökohtaisen lähestymisen asiassa, jolloin ohjelmaan hakeutuminen koettiin vielä helpommaksi. Haastateltavani eivät kokeneet, että ohjelmaan hakeutuminen olisi vaatinut heiltä tarkkaa tietoa ongelmasta, jota tahtoisivat muuttaa. Ohjelmaan hakeutuminen ei tuntunut työhaastattelulta, jossa omilla tiedoilla olisi pitänyt tehdä vaikutus toiseen. Haastateltavien kokemuksen mukaan ohjelmaan hakeutuminen ei välttämättä edellytäkään henkilöltä suuria muutostavoitteita, sillä ne syntyvät haastateltavien mukaan suurelta osin vasta ohjelman aikana. Yksi haastateltavista kuitenkin muistutti, ettei ohjelmaa tulisi aloittaa heti tutkintavankeuden alussa. Tällöin osalla tutkintavangeista on kovia päihteiden aiheuttamia vieroitusoireita, jolloin ohjelmatoimintaan keskittyminen on hankalaa.

9.2 Ohjelmatoiminta tutkintavankeusaikana

Seuraava tutkimuskysymykseni käsitteli tutkintavankeusaikaa suhteessa ohjelmatoimintaan. Tahdoin tietää, onko tutkintavankeusaika ollut haastateltavieni mielestä otollista aikaa VKM:n

kaltaiselle ohjelmalle. Ennen haastatteluita mietin itse tätä kysymystä. Jotenkin tuntui hankalalta ajatella, että pitäisi keskittyä ohjelmatoimintaan samaan aikaan kun rikoksen esitutkinta on kesken ja mahdollinen tuomio vielä langettamatta, eikä näin ollen olisi tietoa siitä, miten pitkän ajan joutuisi esimerkiksi tutkintavankilassa viettämään. Vastoin omia odotuksia- ni haastateltavani kokivat, että pystyivät keskittymään ohjelmatoimintaan tutkintavankeusai- kana. Yhtä lukuun ottamatta haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että tutkintavankeus on ollut heille otollinen aika osallistua ohjelmatoimintaan. Ainoastaan yksi haastateltavistani koki, että välillä ajatukset harhailivat tulevaan oikeudenkäyntiin. Osa haastateltavista toi selkeästi esiin sen, että tutkintavankeus on ollut heille aika pysähtyä miettimään elämänarvoja uudesta perspektiivistä.

”Täs mun tilantees pystyin keskittymään ohjelmaan, ku mä tiesin, et sieltä tulee aika pitkää tuomioa ja oli kyllä aiva hyväki et tuliki aika pitkää (tuomio- ta)”. (H2)

”No, niit oikeudenkäyntejä oikeestaan mieltii sitte, ku se on jo siinä niinku tulos- lossa just, että niinku siinä viikkoo parii aikasemmin, mut niinku muuten mä pystyin keskitty tosi hyvin, että sulki tavallaan ton, niinku ulkomaailman, et keskitty niinku tähän ja tässä nytte. Et tota ei niinku turhaa stressaa niitä ul- komaailman asioita, koska niihin ei niinku mitenkää voi vaikuttaa täältä, --- jolloinka se on niin paljon helpompaa.” (H3)

Tiedustelin myös haastateltaviltani, miettivätkö he ohjelman aikana mitä siellä kertovat, sillä esitutkinta rikoksen osalta oli vielä kesken. Kaikki haastateltavani kertoivat, että pystyivät puhumaan asioista tätä miettimättä, mutta yksi haastateltava kertoi punninneensa joitain puheita. Haastateltava kertoi, ettei tahdo vankilan henkilökunnan tietävän kaikkea itsestään, sillä koki asettavansa silloin itsensä epäedulliseen asemaan. Muut haastateltavat kokivat, että ohjelmassa esiin tulleet asiat eivät olleet sellaisia, että heidän olisi juurikaan tarvinnut miettiä voivatko he asioista puhua.

”Ööö,eee,ööö.. ei siin mun mielestä tullu silleen semmosii, et tota aika avoi- mesti mä tai ku siellä poliisin luona mä niinku myönsin ja sitte et näin on käy- ny, et en mä niinku kiistä asioita ja tota ei niinku sillä tavalla tullu semmosta että niinku, ku tutkinta on kesken, että jos puhuu ja tälleen näin.. et aika avoimesti keskustelin asioista siellä.” (H3)

Haastateltavani olivat haastatteluhetkellä kaikki suorittamassa vankeustuomiotaan vankilassa. Kaikkien tutkintavankeudesta oli sen verran aikaa, että he pystyivät miettimään tutkintavan-

keusaikaa jo menneessä aikamuodossa. He pohtivat myös sitä miten keskittyminen ohjelma-toimintaan muuttuu, suhteessa tutkintavankeusaikaan.

”Kyllä se on tollai, ku on ekaa kertaa, ei tiiä mitään, sitte on aikaa mieltii, niin niin. Kyllä se on paras ajankohta, pysäyttää niin ku tosiaan kattoon, tota, uuesta näkökulmasta niitä juttuja, että jos mieltii, että se ois niin ku myöhemmin, niin niin ois se huonompi juttu. Kyllä se ois, ku on aikaa tehä jotain muutaki, niin varmaan keskittyminen menee.” (H5)

Haastateltavani kokivat, että VKM oli heidän kohdallaan ollut hyvä asia monellakin tavalla. Toiset sanoivat sen avanneen ovia päihteettömälle osastolle jo tutkintavankeusaikana. Tämä on puolestaan mahdollistanut sen, että heidän on ollut helpompi hakeutua päihteettömille osastoille tai työosastoille sitten kun varsinainen tuomio oli annettu ja edessä oli siirtyminen seuraavaan laitokseen. Kaikki haastateltavat kertoivat päihteettömyyden jatkuneen myös seuraavissa laitoksissa. Kaikki olivat myös kiinnittyneet johonkin toimintaan tuomion aikana, eikä kukaan ollut jatkanut tuomiotaan vain sellissä makoillen.

VKM on ohjelmamuotona melko lyhyt. Tahdoinkin tietää, mitä mieltä haastateltavani olivat ohjelman kestosta. Haastateltavat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että ohjelman pituus tuntui hyvältä. He korostivat myös yksilökeskustelujen tärkeyttä ohjelman jälkeen. Kukaan heistä ei kuitenkaan missään nimessä lyhentäisi ohjelman kestoa, vaan toivoivat siihen pari tapaamiskertaa lisää, mikäli se olisi mahdollista. Myös Halonen ja lisäksi saivat opinnäytetyösään samankaltaisia vastauksia ohjelman kestosta (Halonen ja lisäksi 2011:64). VKM nähtiin monin tavoin motivaation ja muutoksen herättelijänä, mutta haastateltavat kokivat, että se tarvitsee seurakseen myös jotain muuta. Lyhytaikainen herättely kun helposti unohtuu ajan saatossa. Haastateltavat olivat myös tyytyväisiä siihen, että tapaamiskerrat työntekijän kanssa olivat joustavia, eikä heille tullut sellaista oloa, että toinen tuijottaa koko ajan kelloa. Haastatteluni perusteella VKM luokin hyvän pohjan yksilökeskusteluille, sillä henkilö on jo silloin päässyt aloittamaan motivoitumisen itsensä kanssa ja on tällöin avoimempi vastaanottamaan uutta tietoa ja käsittelemään ongelmiaan.

VKM on yksilömuotoinen toimintaohjelma, joka tarkoittaa että läsnä ovat vain asiakas; tässä tapauksessa tutkintavanki, sekä työntekijä. Heidän välinen dynamiikkansa määrää pitkälti sen, mitä ohjelmalla saavutetaan. On tärkeää, että asiakkaalla on turvallinen olla ja hän kokee, että työntekijä on kiinnostunut siitä mitä hän sanoo. Mielestäni tämän vuoksi oli tärkeää kuulla, että jokainen haastateltavista koki tulleensa kuulluksi ohjelman aikana. Toisille omista ongelmista puhuminen oli uutta ja tämä tietenkin teki omat haasteensa alkuun. Haastateltavat kuitenkin kertoivat, että heille jäi tunne siitä, että he saivat sanotuksi sen mitä olivat halunneet sanoa ja kun puhumisen makuun oli päästy, oli sitä toisinaan jopa hankala lopettaa.

“..tuli vähä liikaakin. Välillä, ku en osannu selittää oikeen tarkkaan, ni sitä jankattiin et, niin mis se oli, niin mut niin ku, mites se oli. Sun piti niin ku kertoo se sille hyvällä taval niin ku, joo joo... kyl ne otti mun mielestä tosisaan.” (H1).

9.3 Ohjelmasta saavutettu hyöty

Kolmantena tutkimusongelmanani oli selvittää, millaista hyötyä henkilöt olivat kokeneet saaneensa tutkintavankeusaikana suoritetusta VKM-ohjelmasta. Ennalta en osannut odottaa yhtään millaisia vastauksia tulisin haastatteluista saamaan tähän kysymykseeni. Jaoin myös tämän kysymyksen pienempiin osa-alueisiin, että hahmottaisin itse paremmin haastateltavien kokemukset.

Haastateltavat kertoivat, että osalle heistä koko Suomen vankilajärjestelmä oli tuntematon ennen tutkintavankeuden alkua. Näille haastateltaville vankilaelämä oli tuttua vain TV-sarjoista ja elokuvista. Päivien kulku vankilassa ei (onneksi) kuitenkaan muistuttanut televisi- on amerikkalaisia vankilasarjoja. Tunnit eivät meinanneet vaihtua toiseen ja päivät tuntuivat matelevan samaa rataa. Vankilaan ei enää haluttu palata, mutta sieltä oli löydetty myös positiivisia asioita, joita ei ollut ennen edes ajatellut, kuten ohjelmatoiminta.

“Positiivinen yllätys ollu se, et jos halua sitä apuu, ni siihen panostetaan, et sit niin ku on tarjolla. Että jos vaan kiinnostusta on ihmisellä, niin ku muuttaa jotain, enkä esimerkiksi päihdeongelmaan hakee apuu, nin sitä on tarjolla et se on semmonen positiivinen asia, et mä ajattelin et täällä vaan ollaan ja mitää niin ku, et ei kai oo mitää semmosta kummallisempaa toimintaa siinä ja sitte ja tällei näin, että on paljo semmosii pieniä asioita niin ku just esimerkiksi nää rutinalaput ja kaikki tämmöset näin ja mut et sen nyt tiesi et vankilaan joutuu, niin sitte viettää paljo aikaa pienessä kopissa ja tällei.” (H3)

Jokainen haastateltavista koki, että tutkintavankeusaika oli heidän kohdallaan hyvä aika pysähtyä miettimään asioita uudestaan. Toisaalta se on ollut apu päästä purkamaan pään sisällä olleita asioita ulkopuoliselle. Toisaalta se on myös nähty mahdollisuutena, johon ei ole muuten ole ollut tilaisuutta. VKM koettiin erittäin hyväksi myös sen vuoksi, että se on yksilömuotoinen ohjelma. Haastattelemillani henkilöillä, yhtä lukuun ottamatta, ei ollut ennen vankilaan tuloa juurikaan kokemusta omien asioidensa puhumisesta ulkopuoliselle. Yksilömuotoinen VKM nähtiinkin ponnahduslautana eteenpäin, sillä jokainen heistä oli alkanut tuottamaan puhetta ohjelmatoiminnan aikana. Yksilökeskustelujen jälkeen myös ryhmämuotoiset ohjelmat

nähtiin hyvänä. Haastattelujen perusteella yksilömuotoinen ohjelmatoiminta, sekä yksilökeskustelut kuitenkin nostettiin ryhmämuotoisten ohjelmien edelle.

”No, mun mielest se on hyvä että on myös ryhmiä ja sit on näit yksilökeskustelui, koska ryhmisä ei välttämättä ihmiset tuo niinku niit ihan syvimpii tuntemuksii saa esiin, mikä on taas helpompi jonku työntekijän kanssa niin ku sitt käydä läpi. Et tota, mun mielest se on hyvä et siin on niinku ryhmätoimintaa. Siinä saa vähä niin ku myös muitten ihmisten asemast niin ku näkee vähä paremmin sitä kuvaa että, ja myös huomaa ettei oo yksin niitten asiointensa kanssa.” (H3)

Tiedustelin haastateltavilta, oliko ohjelman aikana ollut jotain yksittäisiä asioita, jotka olisivat jääneet heidän mieleensä. Mieleen olikin jäänyt yksittäisiä tehtäviä, jotka käsittelivät muun muassa elämänarvoja. Poiketen Halosen ja Iisakin (2011:64) opinnäytetyöstä, haastateltavani eivät nostaneet esiin, että tehtävät olisivat tuntuneet hankalilta. Yksi haastateltavista muisteli muutoksen pyörää, toinen kuvasi kirjallista tehtävää, jossa tehtiin näkyväksi oma sosiaalinen ympäristö. Hän muisteli, miten tajusi tämän tehtävän jälkeen, miten kukin ihminen hänen lähiympäristöstään vaikuttaa häneen eri tavalla. Myös muut tehtävät olivat herätelleet haastateltavia miettimään ympäristöään ja elämänarvojaan uudestaan.

” Vaakajuttu oli semmonen, mis sen keskustelun jälkeen mä tajusin tavallaan niinku sitä. Aloin miettiä ja silleen, että: Hei että, että nyt on tämmönen tilanne että jos mä käytän niin mä saan noin kaikki samat ongelmat melkein 100 varmasti taas takaisin, ja sen kustannuksella et siel on muutama hyvä asia. Et tota sit ku oli jo sitä selvillä olo aikaa ollu jo vähä aikaa ja alko oleen niinku jo paljo parempi olo, ni sitte mietti et mihin mä niinku ylipäätänsä tarviin sitä, näitä päihteitä.” (H3)

Kaksi haastateltavista oli jo siinä vaiheessa tuomiotaan, että heillä oli ensimmäiset vankilomat takana. Toinen heistä kertoikin, että on käyttänyt oppimiaan niksejä myös arkielämässä ja koki niistä runsaasti hyötyä. Hänen mukaansa ohjelmalla on ollut yllättävä vaikutus häneen ja sen kautta hän oli tajunnut, ettei voi jatkaa samalla tavalla kuin ennen. Hän koki että suurin asia mitä VKM oli hänelle osaltaan antanut, oli päätös täysraittiuudesta. Haastateltava kertoi että oli VKM:n avulla päässyt käsiksi niihin syihin, miksi oli tähän asti juonut. Hän koki, että oli saanut nyt niin paljon eväitä, että pystyi selättämään nämä ongelmansa.

Haastattelujen perusteella näen tutkintavankeuden olevan otollista aikaa VKM:n kaltaiselle ohjelmatoiminnalle. Sen avulla haastateltavat saivat uusia näkökulmia ja osa heistä kertoi

punnitsevansa nyt elämänarvojaan uudella tavalla. VKM antoi myös eväitä tulevaan ja esimerkiksi päihdeongelmaan avun hakeminen koettiin ohjelman jälkeen helpommaksi. VKM oli myös avannut silmiä sen suhteen, että puhuminen voi todellakin helpottaa.

”No, mul oli vähä naurettava motto silloin, oli pieni uho päällä, mut se on tainnu laantua pikku hiljaa. Tota en mä tiiä, mut ehkä tänä päivänä ois et: Aina kannattaa yrittää, mut en mä tiiä, kyllä ihminen voi muuttua.” (H4)

9.4 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni perusteella näyttää siltä, että tutkintavankeusaika on hyvin otollinen aika VKM:n kaltaiselle toimintaohjelmalle. Tutkintavankeusaika eroaa monin tavoin varsinaisesta vankeusajasta, muun muassa sen ennalta-arvaamattomuuden vuoksi. Tutkintavankeusaika saattaa toisinaan olla melko lyhyt, toisinaan se saattaa jatkua hyvinkin pitkään. Tällaisissa oloissa VKM toimii erittäin hyvin, sillä se on yksilömuotoinen ohjelma, eikä ryhmädynamiikka kärsi jos joku keskeyttää ohjelman. Yksilömuotoisena ohjelmana myös kynnys hakeutua siihen on matalampi, kuin ryhmämuotoiseen ohjelmaan hakeminen. Motivoivana ohjelmana siitä on myös hyötyä, vaikka ohjelmaa ei ehtisi suorittaa loppuun saakka. VKM:n paikkaa tutkintavankilassa puoltaa myös sen lyhyt kesto, jolloin sillä voidaan tavoittaa useita tutkintavankeja. VKM sopii tutkintavankilaan myös sen vuoksi, että se sopii lähes kaikille. Vantaan vankilassa on nykyisin kuitenkin paljon ulkomaalaistaustaisia tutkintavankeja ja heidän kanssaan tämän kaltaista ohjelmatoimintaa on kuitenkin melko hankala käydä läpi, jollei jopa lähes mahdollonta. Rikosseuraamusalalla käytetyt ohjelmat kun usein vaativat, että henkilö kykenee keskustelemaan asioista myös tunnetasolla. Tällöin ei riitä esimerkiksi se suomen kielen taito, jolla pärjää esimerkiksi ostoksilla. Mietin, että mikäli ulkomaalaistaustainen vanki kuitenkin puhuisi jonkin verran suomea, voisiko hänen kanssaan käydä läpi yksittäisiä työkirjan tehtäviä?

Ohjelmatoimintaan hakeutuminen vaikutti haastatteluiden perusteella helpolta ja henkilökunnan henkilökohtainen yhteydenotto koettiin hyväksi. Haastatteluiden perusteella ilmoitustaululla oleva mainos koettiin toisarvoiseksi. Se nähtiin ennemmin A4-kokoisena paperina muiden joukossa. Haastattelussa nousi kuitenkin tältä osin yksi kehitysehdotus, sillä yksi haastateltavista kehotti lisäämään VKM-ohjelmasta maininnan vankilan tulo-oppaaseen. Hänen mukaansa tieto ohjelmasta tavoittaisi näin jokaisen uuden tutkintavangin ja edesauttaisi, ettei kukaan halukas jäisi tästä mahdollisuudesta paitsi. Vankilan osastojen ilmoitustaululle voisi haastateltavien mukaan myös laittaa kalenterin, jossa kerrottaisiin millaista ohjelmatoimintaa olisi milloinkin tarjolla. En tiedä voisiko tämä toimia tutkintavankilassa, mutta ehkä sitäkin ajatusta voisi kehitellä tutkintavankilaan toimivaksi.

Haastattelujeni pohjalta käy ilmi, että ohjelmalla on suurin vaikutus niihin henkilöihin, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet vankeustuomiota. Heidän kohdallaan VKM voi olla se väliintulon väline, jonka avulla voidaan katkaista alkava rikos- ja sitä myöden myös vankilakierre. Tutkintavankeusaika oli näillä haastateltaville ensimmäinen paikka, missä heidän oli pakko pysähtyä miettimään elämänarvojaan uudestaan. Toisaalta opinnäytetyöni mukaan myös aiemmin vankeustuomiota suorittaneet henkilöt hyötyvät tämän kaltaisesta ohjelmatoiminnasta. Heille annetaan ohjelman avulla eväitä valita tulevaisuudessa toisin, kuin ovat tähän mennessä valinneet. Usein tutkintavankilassa oleva henkilö tietää, että vankeustuomio on tulossa, vaikei tuomiota olisi vielä julistettukaan. Näille henkilöille VKM:n kaltainen motivointiohjelma voi osaltaan mahdollistaa ovien avautumisen tuomion suorittamiseen päihteettömänä.

VKM-ohjelma on ollut toisille haastateltavista ensimmäinen kerta, kun he puhuvat omista ongelmistaan ulkopuoliselle henkilölle. Ohjelman avulla osa haastateltavista on kuitenkin kokenut, että heidän on nyt helpompi puhua asioista myös omille läheisilleen myös hieman kipeämmistä asioista. Puhuminen on itsessään jo hyvin tärkeää, mutta sen mukana toisen ihmisen kohtaaminen opettaa samalla vuorovaikutustaitoja. Toisille vangeille tällaisten sosiaalisten taitojen harjoittaminen on erityisen tärkeää. Ja vielä tärkeämpää on, että näitä taitoja opetellaan selvinpäin. Ongelmista puhuminen esimerkiksi parisuhteessa on selvinpäin huomattavasti rakentavampaa kuin päihtyneenä. Tai jos on aina tutustunut vastakkaiseen sukupuoleen vain päihtyneenä, saattaa olla pelottavaa alkaa luomaan suhteita selvinpäin. Siksi näkisinkin VKM:n kautta saatavat vuorovaikutustaidot ensiarvoisen tärkeinä.

Mikäli pyrkimyksenä on vähentää uusintarikollisuutta, on mielestäni tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuka henkilöä odottaa, kun hän vapautuu vankilasta. Omaisilla ja läheisillä on tässä kohtaa hyvin suuri merkitys. Heidän merkityksensä korostuu myös siinä, saako vankilasta vapautunut henkilö ympärilleen verkoston, joka tukee häntä rikoksettomaan elämään. Jos VKM:lla voidaan tukea edes hieman sosiaalisia taitoja, ei se voi olla tukematta tätä suurempaa tavoitetta.

Haastatteluista nousi esiin, että pidempiaikaisen muutoksen saavuttamiseksi olisi hyvä, jos henkilökunta pystyisi jatkamaan yksilökeskusteluja ohjelmatoiminnan päättyessä. Haastatteluiden perusteella tällaiselle mahdollisuudelle annettiin huomattava arvo. Halosen ja Iisankin (2011: 66) opinnäytetyöstä poiketen haastateltavani toivoivat nimenomaan yksilökeskusteluita, ei niinkään ohjelmatoiminnan pituuden lisäämistä. Yksi haastateltavista myös muistutti, ettei yksilökeskusteluja tarvitse olla viikoittain. Hänen mukaansa olisi parempi, että edellistä keskustelua olisi aika "pureskella" kunnolla.

Kaiken kaikkiaan näyttää siis siltä, että VKM on löytänyt paikkansa Vantaan vankilassa ja sillä on tärkeä rooli motivaation lisääjänä ja näin ollen myös suuri merkitys uusintarikollisuuteen vaikuttamalla. Opinnäytetyöni perusteella näyttää myös siltä, että tämän kaltaista ohjelma-toimintaa kannattaa jatkossakin suunnata tutkintavangeille, joten resursseja on jo nyt kohdennettu oikein.

10 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyöni käsitteli motivaatiota ja muutosta. Opinnäytetyöni teko on ollut pitkä prosessi ja omaa motivaatiota on koeteltu prosessin aikana moneen kertaan. Voinen kai kuvata prosessia omalta osaltani tietyllä tavalla henkilökohtaiseksi tutkintavankeusajaksi, sillä en ole itse kyennyt hallitsemaan kaikkea ympärilläni tapahtuvaa. Oman motivaation ollessa kateissa, olen myös huomannut miten tärkeä rooli ystävillä ja läheisillä on motivaation kannattelijana.

Olen työskennellyt rikosseuraamusalalla ja koin sen haastattelua tehdessäni rikkautena. Haastattelutilanteet eivät vankilassa jännittäneet minua ja koin oman tieto-taitoni etuna haastatteluita tehdessäni. Olen kuitenkin miettinyt, mahtoiko tämä vaikuttaa jollain tavalla haastattaviini tai haastatteluista saamaani tietoon.

Tämä oli ensimmäinen opinnäytetyöni, johon olen kerännyt aineiston haastattelemalla. Oma työhistoriani on mahdollistanut haastattelujen harjoittelun, mutta nyt lähtökohta haastatteluille oli kuitenkin toinen. Minun ei tarvinnut kirjoittaa haastattelun perusteella lausuntoa, vaan keräsin tietoa vain itselleni ja omaa opinnäytetyötäni varten. Koin tämän osittain haastavaksi sen vuoksi, että aikaisemmin olen kysellyt paljon haastateltavan historiasta ja elämäntilanteesta ja sosiaalisesta verkostosta. Nyt nämä kysymykset tuntuivat jotenkin tungettelevilta, ja pyrinkin siihen että kysyn vain ne perustiedot, jotka todella haluan tietää.

Opinnäytetyön suuriman oppimiskokemuksen koin saavani tekemien haastattelujen tallenteista. En ole aikaisemmin kuullut omia haastatteluita nauhoitettuna, joten sain samalla ihan uuden perspektiivin omaan työhöni. Huomasin saavani nauhoitteiden kautta onnistumisen kokemuksia, mutta samalla huomasin miettiväni sanomisiani tai jotain, mitä jätin sanomatta. Kuunnellessani nauhoitteita minun teki mieli sammuttaa nauhuri ja esittää haastateltavalle jatkokysymys. Tällöin minua harmitti, ettei haastateltavani ollut enää paikan päällä. Samalla myös ymmärsin paremmin sen, miksi on tärkeää, että ohjelmatyötä tekevät työntekijät nauhoittavat ensimmäiset ohjelmansa.

Mikäli saisin tehdä kaiken uudelleen, tekisin varmasti monta asiaa toisin, mutta nyt loppusuoralla olen tyytyväinen siihen, mitä olen saanut aikaan. Jos tekisin kaiken uudestaan, suunnittelisin oman aikatauluni hyvin tarkasti. Opinnäytetyöprosessini aikana olen kuitenkin huomannut

nut, että elämässä saattaa tulla tilanteita, jolloin asiat eivät luista suunnitelmien mukaan, vaikka ne olisi suunnitellut kuinka tarkasti. Haastattelurungon suunnittelisin myös tarkemmin, siten että litteroitava materiaali olisi hieman kompaktimmassa paketissa. Tämän kaltaista projektia en myöskään enää alkaisi kirjoittamaan vanhalla tietokoneella keittiön pöydän ääressä, sillä kadonneet tiedostot ja kipeä niska eivät edesauttaneet projektin etenemistä. Olen mielestäni saavuttanut kuitenkin sen, mitä lähdin tavoittelemaan ja tämän koen itse tärkeäksi.

Lähteet

- Berge, P. & Farbring, Å. 2006. VKM, Viisi keskustelua muutoksesta, Ohjelmakäsikirja. Kriminaalihuollon versio.
- Berge, P. & Farbring, Å. 2012. Viisi keskustelua muutoksesta, Ohjelmakäsikirja. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjat 2/2012. Espoo: Kopijyvä Oy.
- Bonta, J. 2002. Rikoksentehtävien kuntouttaminen - tutkimuksesta käytäntöön. Teoksessa: What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Dark Oy.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. 2. painos. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997 Tutki ja kirjoita. 3.painos. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Hämäläinen, A. 2010. Opiskelijana tutkintavankilassa. Selvitys itsenäisesti opiskelevista tutkintavangeista Vantaan vankilassa. Laurea Tikkurila AMK, opinnäytetyö.
- Järvinen, M-K. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2007. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Kaarila, K. & Meriläinen, J. 2010. Työntekijöiden kokemuksia Viisi keskustelua muutoksesta-ohjelman käyttöönotosta yhdyskuntaseuraamustyössä. Laurea Tikkurila AMK, opinnäytetyö.
- Koski-Jännes, A. 2008. Motivoivan haastattelun periaatteet ja menetelmät. Teoksessa Koski-Jännes, A. Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.). Kohti muutoksia - Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Gumerrus Kirjapaino Oy.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Laitinen, J. 2002. Suomen vankeinhoidon historia. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Massinen, T. 2012. "Vankilaa ei saada koskaan täydellisen pakovarmaksi". Vantaan sanomat. 7.9.2012.
- McGuire, J. 2002. Rikosten uusintariskin vähentämisessä käytettävät menetelmät - kansainvälisiä näkymiä. Teoksessa: What Works- Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Dark Oy.
- Miller, W. 1983. Motivoiva haastattelu ongelmajoukkojen hoidossa. Päihdehuollon koulutusaineisto-sarja. Suomenos: Halonen, I. Järvenpään sosiaalisairaala.
- Miller, W. 2008. Motivaatio ja muutoksen käsitteellistäminen. Teoksessa Koski-Jännes, A. Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.) Kohti muutoksia - Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Gumerrus Kirjapaino oy.
- Miller, W. & Rollnick, S. 2002. Motivational Interviewing. Preparing People for Change. 2. painos. New York: the Guilford Press.
- Mohell, U. 1998. Nuori tutkintavanki. Tutkimus tutkintavankeuden käytöstä ja tutkintavangin kohtelusta. Rikosoikeudellinen lisensiaatintutkimus. Helsinki.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti: vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Tietosanoma Oy.

Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 1/2007. Tampere: Juvenes Print.

Nurmi, J-E. & Salmela-Aro, K. 2002a. Modernin Motivaatiopsykologian perusta ja käsitteet. Teoksessa Nurmi, J-E. (toim.) & Salmela-Aro, K. Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Keuruu: Otava Kirjapaino Oy.

Nurmi, J-E. & Salmela-Aro, K. 2002b. Henkilökohtaiset tavoitteet ja hyvinvointi. Teoksessa Nurmi, J-E. (toim.) & Salmela-Aro, K. Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Keuruu: Otava Kirjapaino Oy.

Oikeusministeriö. 2010. Tutkintavankeusolosuhteiden parantaminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 81/2010

Pajuoja, J. 1986. Katsaus rankaisun historiaan. Vankeinhoidon koulutuskeskus 3/86. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Pakkokeinolaki 450/1987

Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1997. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. 1. painos. Helsinki: WSOY.

PeL 731/1999 = Perustuslaki 731/1999

Stranden, L. 2010. Kokemuksia Vantaan vankilan Motivointi-osastolla, "Se on niinku antabus-tää ympäristö". Laurea Tikkurila AMK, opinnäytetyö.

Suomela, M. 2002. Kognitiivis-behavioraaliset toimintaohjelmat. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Tutkintavankeuslaki 768/2005

West, R. 2006. Motivaatio ja muutoksen käsitteellistäminen. Teoksessa Koski-Jännes, A. Riitinen, L. & Saarnio, P. (toim.) Kohti muutoksia - Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Gumerrus Kirjapaino oy.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Farbring, Å. 2006a. Motivational interviewing. [WWW-dokumentti]. <<http://www.farbring.com/MI.html>> (Viitattu 17.10.2012)

Farbring, Å. 2006b. Vad är BSF. [WWW-dokumentti]. <<http://www.farbring.com/services.html>> (Viitattu 17.10.2012)

Good Lives Model. 2013. The Good Lives Model of Offender Rehabilitation. [WWW-dokumentti]. <<http://www.goodlivesmodel.com/information#Programmes>> (Viitattu 9.11.2013)

Halonen, C. & J. Iisakki. 2011. Vankien kokemuksia viisi keskustelua muutoksesta- ohjelmasta Oulun ja Pelsin vankiloissa. Opinnäytetyö. Diak Pohjoinen. [Pdf-dokumentti]. <<http://publications.theseus.fi/handle/10024/36074>> (Viitattu 8.11.2013)

- Hytönen, H. 2013. Päihderiippuvuus ja aivot. [WWW-dokumentti].
<<http://www.myllyhoito.fi/riippuvuudesta-toipumiseen/tietopankki/paihderiippuvuus-ja-aivot>> (Viitattu 6.11.2013)
- Maslow, A. 2012. Reseach History: Maslow`s Hierarchy of needs. [WWW-dokumentti].
<<http://www.researchhistory.org/tag/a-h-maslow/>> (Viitattu 1.10.2013)
- Päihdelinkki. 2013. 644 Motivoiva haastattelu / motivoiva toimintatapa. [WWW-dokumentti].
<<http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/644-motioviva-haastattelu>> (Viitattu 1.10.2013)
- Rikosseuraamuslaitos. 2009. Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihoitolaitos historiaan - Rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomainen. [WWW-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2009/12/vankein-rikosseuraamuslaitosonrikosseuraamusalanuusviranomainen.html>> (Viitattu 6.11.2013)
- Rikosseuraamuslaitos. 2012a. Kuntouttava toiminta - ohjelmatyö. [WWW-dokumentti].
< <http://www.rikosseuraamus.fi/15982.htm>> (Viitattu 28.9.2012)
- Rikosseuraamuslaitos. 2012b. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. [Pdf-dokumentti].
< http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf>. (Viitattu 19.10.2012.)
- Rikosseuraamuslaitos. 2012c. Toiminta. [WWW-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi/28149.htm>> (Viitattu 27.9.2012)
- Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Historia. [WWW-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi/28152.htm>> (Viitattu 6.11.2013)
- Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Vantaan Vankila. [WWW-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi13275.htm>> (Viitattu 6.11.2013)
- Rikosseuraamuslaitos. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen strategiat 2011-2020. [Pdf-dokumentti].
<<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf>> (Viitattu 17.10.2012)
- Tamminen, E. 2010. Päähteet, mielenterveys ja vankeus. [WWW-dokumentti].
<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2487/paihteet_mielenterveys_ja_vankes> (Viitattu 1.10.2013)
- Ward, T. & Willis, G. 2011. The Good Lives Model in Practice: Offence Pathways and Case Management. European Journal of Probation, University of Bucharest. Vol. 3. No. 2, 2011. Pdf-dokumentti].
<http://www.ejprob.ro/uploads_ro/730/The_Good_Lives_Model_in_Practice.pdf> (Viitattu 12.11.2013).

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

- Aura, M. & Holmberg, N. 2008. Retkahduksen ehkäisyn käsikirja 2008. Järvenpään sosiaalisairaalan julkaisu.
- Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos.
- Toimintakertomus 2002. Vantaan vankila.
- Vähäkoski, R. 2013. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. RSKK/ PT 76-77.

Kuvat

Kuva 1: Motivaatorakenne Leontjevin mukaan.....	18
Kuva 2: Prochaskan ja DiClementen muutoksen vaihemalli.....	20

Liitteet

Liite 1 Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa	50
Liite 2 Kirje vangille.....	52
Liite 3 Suostumus haastatteluun	53
Liite 4 Haastattelurunko	54

Liite 1 Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa

	Päätös			
RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS				
	7.11.2012 51/332/2012			
Reija Pakkala				
Hakemuksenne 25.10.2012				
Tutkimuslupahakemus	Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajina toimivat yliopettaja Iris Laukio ja opettaja Ritva Vähäkoski			
Tutkimuksen aihe ja tarkoitus	Opinnäytteen tarkoituksena on tutkia Viisi keskustelua muutoksesta – toimintaohjelmaa Vantaan vankilassa tutkintavangin kokemana.			
Tutkimuksen toteutus	Noin 3-5 vangin haastattelua. Henkilökunnan haastatteluja. Viisi keskustelua muutoksesta –käsikirja.			
Lupahakemus	Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.			
Päätös	Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastattelujen suorittamisesta tulee sopia vankilan johtajan tai apulaisjohtajan kanssa. Vantaan vankilan yhteyshenkilönä toimii ohjaaja Ulla Oksala. Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Vantaan vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikos-			
Käyntiosoite Albertinkatu 25 00180 HELSINKI	Postiosoite PL 319 00181 HELSINKI	Puhelin 010 36 88500	Telekopio 010 36 88446	Sähköpostiosoite kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

seuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Vuokko Karsikas
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Katri Järvinen
Vantaan vankilan johtaja Tuomo Junkkari
Vantaan vankilan apulaisjohtaja Heidi Meling
Vantaan vankilan ohjaaja Ulla Oksala
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

Liite 2 Kirje vangille

Moikka!

Kaipailen apua opinnäytetyöni tekoon ja toivon että Sinä voisit ehkä auttaa minua!

Nimeni on Reija Pakkala ja opiskelen Tikkurilan Laureassa sosionomiksi. Tarkoitukseni olisi haastatella henkilöitä, jotka ovat olleet Vantaan vankilassa ja suorittaneet siellä Viisi keskustelua muutoksesta toimintaohjelman. Tahtoisin kuulla Sinun mielipiteesi ohjelmasta. Lähinnä minua kiinnostaa se, miten just Sinä olet ohjelman kokenut ja siitä mitä ohjelman on mahdollisesti Sinulle merkinnyt.

Pyydänkin nyt että saisin haastatella Sinua opinnäytetyötäni varten.

Haastattelussa saamiani tietoja käytän opinnäytetyöhöni salassapitovelvollisuuksia noudattaen, siten että henkilöllisyytesi pysyy salassa. MIKÄLI Sinä annat luvan tulen nauhoittamaan haastattelun, mikäli koet sen epämiellyttäväksi voimme jättää haastattelun myös nauhoittamatta. Mahdolliset tallenteet ja muistiinpanot haastattelusta ovat vain minun henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuja ja tulen hävittämään ne asianmukaisesti saatua opinnäytetyöni valmiiksi.

Olen saanut tutkimusluvan Rikosseuraamuslaitokselta 7.11.2012

Kiitän sinua jo etukäteen avusta! Palkkaa en haastattelusta voi maksaa, mutta kahvit olen luvan saanut keittää ☺

Terveisin:

Reija Pakkala
sosionomiopiskelija

Liite 3 Suostumus haastatteluun

Minulle on kerrottu, että Reija Pakkala tekee opinnäytetyön koskien tutkintavankeusaikana suoritettua VKM- ohjelmaa. Suostun haastatteluun, sekä siihen, että haastattelu tallennetaan äänitteelle. Minulle on kerrottu, että voin kuitenkin halutessani keskeyttää haastattelun milloin tahansa. Olen myös tietoinen, ettei henkilöllisyyteni paljastu missään opinnäytetyön vaiheessa, sekä siitä, että äänite tuhoetaan asiallisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Päivämäärä ja paikka

---

allekirjoitus

Liite 4 Haastattelurunko

TAUSTATIETOA HAASTATELTAVISTA:

**PVM:
Vankila:**

Haastateltava nro:

ikä:

Kuinka pitkä aika VKM:n suorittamisesta on:

Mistä rikoksesta ollut epäiltyä suorittaessaan VKM-ohjelmaa:

- a) väkivaltarikos
- b) omaisuusrikos
- c) huumausaine
- d) muu, mikä....

Onko ollut aikaisemmin tutkintavankina:

Onko aikaisemmin tuomittu rikoksesta:

Onko ollut vankilassa aikaisemmin:

- kertalaisuus:
- monesko kerta nyt:

Onko ollut aikaisemmin asiakkuutta rikosseuraamuslaitoksella:

Onko aikaisemmin osallistunut rikosseuraamuslaitoksella ohjelmatoimintaan:

- jos kyllä niin mihin ja milloin:

Onko aikaisemmin osallistunut vankilassa ohjelmatoimintaan:

- jos kyllä niin mihin ja milloin:

Oletko osallistunut VKM- ohjelmaan jossain aikaisemmin:

1) TEEMA: Minkä vuoksi tutkintavanki hakeutuu toimintaohjelmaan tutkintavankeusaikana?

Mistä sait tietää että Vantaan vankilassa toimii VKM-ohjelma?

- a) esite
- b) ohjaaja tai muu vankilan tt.
- c) toiselta tutkintavangilta
- d) jotenkin muute

Minkä vuoksi hakeuduit tutkintavankeusaikanasi VKM- ohjelmaan:

Mihin asiaan tahdoit ohjelmaan hakeutumalla hakea muutosta:

- kuinka olet aikaisemmin pyrkinyt muuttamaan em. asiaa:

Mitkä syyt motivoivat sinua hakeutumaan VKM-ohjelmaan?

- a) omasta tahdosta/ motivaatiosta
- b) työntekijän painostuksesta
- c) muusta syystä

Liittyvätkö päihteet jollain tapaa rikosepäilyyn, jonka vuoksi olit tutkintavankina:

- ei
  - kyllä:
- a) alkoholi
  - b) huumeaine
  - c) lääkkeet
  - d) sekakäyttö
  - e) muu

Koitko ohjelmaan hakeutumisen hankalaksi:

- a) kyllä
- miksi:
- b) ei
- miksi

2) TEEMA: Onko tutkintavankeus aika otollista aikaa VKM:n kaltaiselle ohjelmatoiminnalle?

Kuinka pitkään olet/olit ollut tutkintavankina, ennen kuin hait ohjelmaan:

Koitko että tutkintavankeusaika oli sinun kohdallasi otollinen aika tämänkaltaiselle ohjelmalle:

- a) kyllä
- miksi:
- b) ei
- miksi:

Jos nyt mietit että olisit suorittanut VKM-ohjelman joskus muulloin kuin ollessasi tutkintavankina, niin miten luulet tutkintavankeusaikana suoritettujen VKM- ohjelman vaikutukset verrattuna siihen että olisit suorittanut sen joskus muulloin:

Onko ohjelmatoimintaan hakeutuminen mahdollisella vankeustuomiolla tämän jälkeen helppoa:

3) TEEMA: Millaista hyötyä VKM - ohjelman tutkintavankeusaikana suorittanut henkilö koki ohjelmasta itse saaneensa?

Millaisia odotuksia sinulla oli VKM- ohjelmalta:

- a) ei mitään
- b) uutta tietoa ongelmasta mihin hain apua
- c) tukea/ apua
- d) jotain muuta:

Koetko että nuo odotuksesi täyttyivät:

- a) kyllä
- miksi:
- b) ei
- miksi:

Miten koet hyötyneesi siitä, että osallistuit VKM- ohjelmaan tutkintavankeusaikana:

Koetko, että tulit ohjelman aikana kuulluksi / ymmärretyksi:

Oliko ohjelmassa esiin tulleet ajatukset sinulle

- a) uusia
- b) mielenkiintoisia
- c) hyödyllisiä

Mitä uutta opit ohjelman aikana:

Miten kuvailisit VKM- ohjelman vaikutusta sinuun myöhemmin:

Mitä mieltä olet ohjelman pituuden kestosta:

Suosittelisitko VKM- ohjelmaa muille tutkintavankeusaikana:

- a) en:
- miksi:
- b) kyllä:
- miksi ja kenelle:

Jos sinulla olisi mahdollisuus muuttaa jotain suorittamastasi ohjelmasta, mitä se olisi:

Mitä vielä tahdot kertoa: